भगवानलालस्येदं पुस्तकं लेखिते संवद्१९३२ प्रवर्त्तमाने

॥८०॥उकारंबिंदुसंयुक्तंनित्यंध्यायंतियोगिनः॥कामदंमोक्षदंचैवॐकाराय नमोनमः॥७॥देवदेवंप्रण
प्रणम्यादौसर्वज्ञंसर्वदर्शिनं॥कातंत्रस्यप्रवक्षामिव्याख्यानंशर्ववर्म्मिकं॥२॥ सिद्धोवर्णसमाम्नायः सिद्ध
लुवर्णानांसमाम्नायःपाठक्रमोज्ञेयः॥तत्रचतुर्दशादौस्वराःतस्मिन्वर्णसमाम्नायेआदौचतुर्दशवर्णाः
स्वराःस्युः॥१॥अआइईउऊऋॠऌॡएऐओऔ॥७॥दशसमानाःतस्मिन्वर्णसमाम्नायेआदोदशवर्णाः
समानाःस्युः॥१०॥अआइईउऊऋॠऌॡ॥७॥ तेषांद्वौद्वावन्योन्यस्यसवर्णौतेषांसमानानांमध्येद्वौद्वौ
वर्णौपरस्परंसवर्णौस्यात्॥१०॥अआइईउऊऋॠऌॡ॥७॥पूर्वोह्रस्वः सवर्णयोर्मध्येपूर्ववर्णो
ह्रस्वःस्यात्॥५॥अइउऋऌ॥७॥परोदीर्घःसवर्णयोर्मध्येपरोवर्णोदीर्घःस्यात्॥५॥आईऊॠॡ॥७॥
स्वरोवर्णवर्जोनामी॥अआवर्जाःस्वरानामिनःस्युः॥१२॥ इईउऊऋॠऌॡएऐओऔ॥७॥ एकारादीनिसं
ध्यक्षराणि॥एकारादयःस्वराःसंध्यक्षराणिस्युः॥४॥एऐओऔ॥७॥कादीनिव्यंजनानि॥कादयोवर्णा
व्यंजनानिस्युः॥३॥करवगघङ-चछजझञ-टठडढण॥तथदधन॥पफबभम॥७॥यरलवा॥शषसह॥७॥तेव

ग्गाः पंचपंचपंचा॥तेकादयोवर्णापंचपंचभूत्वापंचवर्गाःस्युः॥२९॥करवगघङ॥चछजझञ॥टठडढ
ण॥तथदधन॥पफबभम॥७॥वर्गाणांप्रथमद्वितीयाः॥शषसाश्चाघोषाः॥वर्गाणांप्रथमाद्वितीयावर्णाः
शषसाश्चाघोषाःस्युः॥ करवचछटठ॥तथपफशषसाघोषवंतोन्ये॥अघोषेभ्योन्येवर्णाघोषवंतः॥
स्युः॥२०॥गघङ॥जझञ॥डढण॥दधन॥बभम॥यरलवह॥७॥अनुनासिकाङञणनमाः॥ङञणानमाअ
नुनासिकाःस्युः॥७॥अंतस्थायरलवाः॥यरलवाअंतस्थास्युः॥७॥ऊष्माणःशषसहाः॥शष
सहाऊष्माणःस्युः॥७॥अंदूतिविसर्जनीयः॥अउच्चारणार्थः॥द्विन्दू दूयमात्रोविसर्जनीयस्यात्॥क
दू तिजिह्वामूलीयःकऊच्चारणार्थोवज्राकारोजिह्वामूलीयस्यात्॥७॥७॥पदूत्युपध्मानीयः
पऊच्चारणार्थः॥गजकुंभाकारऊपध्मानीयंस्यात्॥७॥अंदूत्यनुस्वारंबिंदुमात्रोऽनुस्वारःस्यात्
॥७॥पूर्वपरयोरर्थैपरश्चौपदं॥पूर्वपरयोःप्रकृतिविभक्त्योरर्थप्राप्तौसत्यांपदंस्यात्॥तेऽ
त्रयजातेऽत्र॥७॥व्यंजनमस्वरंपरंवर्णंनयेत्द्यात्रोव्यंजनंपरंवर्णंप्रापयेत्॥ननुस्वरंषट्

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

त्र॥७॥अननिक्रमयन्विश्लेषयेत्। छात्राःसंयुक्तान्॥वर्ण्णानक्रममतुलंघयन्विश्लेषयेत्॥शोभ
नं॥७॥लोकोपचाराद्ग्रहणसिद्धिः॥लोकानामुपचाराद्व्यवहारात्ग्रहणस्यसिद्धिर्वेदितव्याः॥पद
२३॥इतिश्रीमेरुतुंगसूरिरचितायांबालावबोधवृत्तौप्रथमः सिंधिः॥७॥समानःसवर्णेदीर्घी
भवतिपरश्चलोपं॥समानःसवर्णेपरेदीर्घस्यात्। परश्चलोपमाप्नोति। दंडाग्रं। सात्र। दधीदं
वधूदापितृन्। इतिह्रस्वोवा॥महऋषिः।महर्षिः।अवर्णइवर्णेए॥अवर्णइवर्णेपरेएस्यात्। पर
श्चलोपमाप्नोति। तवेहासेयं॥७॥उवर्णेउ। अवर्णउवर्णेपरेउस्यात्। परश्चलोपमाप्नोति। नवोढा
। सोमा॥७॥ऋवर्णेअर॥अवर्णऋवर्णेपरेअरस्यात्॥परश्चलोपमाप्नोति। तवर्षिः मर्कारेण
ऌवर्णेअल्। अवर्णऌवर्णेपरेअलस्यात्। रपरश्चलोपमाप्नोति। तवल्कारः सल्कारेणः॥७॥एकारे
ऐइकारेच। अवर्णेएकारेपरेऐकारेचपरेऐः स्यात्। परश्चलोपमाप्नोति। तवैषा। सैंद्री॥७॥ओकारे
औऔकारेच। अवर्णेउकारेओकारेचपरेऔः स्यात्। परश्चलोपमाप्नोति। तवौष्टः। सौवीति॥७॥इवर्णे

यमसवर्णेनवपरोलोप्यः। इवर्णेयत्वमाप्नोति॥असवर्णेनवपरोलोप्यः। दध्यः३॥नद्येषा॥७॥वमु
वर्ण्णः। उवर्णेवत्वमाप्नोति। असवर्णेनवपरोलोप्यः। मध्वत्र। वध्वास्यं॥७॥रमृवर्ण्णः। ऋवर्णेरत्वमा
प्नोति॥असवर्णेनवपरोलोप्यः॥पित्रर्थः। मात्रर्थः॥७॥लऋवर्णः। तृवर्णेलत्वमाप्नोति। असवर्णेनवपरो
लोप्यः। लित्कल्कारुतिः। इवर्णादेहस्वो। पदेवा। नदिएषा। अपरेविनेद्यर्थः॥७॥एअय। एकारोअय
स्यात्। अर्थात्त्वापरे। जयति। तयेव॥७॥ऐआयू। ऐकारयोंआयस्यात्स्वरेपरेगायति॥७॥ओअव
उकारोऽवस्यात्स्वरेपरेभवतिगवोस्व॥७॥ओआव॥ओकारआवस्यात्स्वरेपरेगावः॥७॥अया
दीनांयवलोपःपदांतेनवालोपेतुप्रकृतिः॥अयूआयूअवूअवांयवयोःपदांतेलोपोस्यात्। वालोपेपुन
रुक्तेकृतिःस्वभावःस्यात्। तआहुः।तयाहुः। तस्माअत्र तस्मायत्र॥पट्इह। पट्विह। असाइह। पदांतइ
तिविं। नयति॥७॥एदोत्परः। पदांतेलोपमकारः। एदोद्भ्यांपरोऽकारःसंधेयाः। व्यंजनेपरेस्वराःसंधे
यासंधिभाजोनस्युः। गृहं। ७॥इतिश्रीमेरुतुंगसूरिरचितायांबालावबोधवृत्तौद्वितीयः संधिः। पद

पदांतेलोपमाप्नोति नेऽत्र पदोऽत्र॥७॥न
व्यंजनेस्वराः २

ऊदंतास्त्रईऽस्त्रानिपाताःस्वरेप्रकृत्याऊकारांतानिपातास्त्रइऽस्त्राश्चकेवलाःस्वरेपरेप्रकृत्यातिष्ठंतिनोऽत्र
स्त्रअस्त्रापेहि इएहि। ऽउत्तिष्ठ। स्त्राएवं॥ ७॥ द्विवचनमनो। अनोभूतंईऽएरूपंद्विवचनंस्वरेपरेप्रकृत्याति
ष्ठति अग्नीएतो॥पट्एतो। ज्ञालेएतेयतेस्त्रत्र॥ ७॥ बहुवचनममी। बहुवचनांतममीरूपंस्वरेप्रकृत्याति
ष्ठति। स्त्रमीश्वः॥ ७॥अनुपदिष्टाश्वः वर्णसमाम्नायेऽनुक्ताः स्वरंसंज्ञिताः प्लुताः स्वरेपरेप्रकृत्याति
ष्ठंति॥देवदत्ता३ आगच्छ॥पद॥४॥ ७॥ इतिश्रीमेरुतुंगसूरिरतियांबालावबोधवृत्तौतृतीयःसंधिः

वर्गप्रथमाःपदांताःस्वरघोषवत्सुतृतीयान्। वर्गप्रथमाःकवटतपाःपदांताःस्वरेषुघोषवत्सुचैपरेषुतृती
यानापद्यंते॥वाग्गत्रा षड्योनि॥ ७। पंचमेपंचमास्तृतीयान्वा॥एदंतावर्गप्रथमाःपंचमेपरेपंचमानापद्यं
ते। तृतीयान्वा॥वाड्मनो॥वाग्मती॥ ७॥ वर्गप्रथमेभ्यःशकारःस्वरयवरःस्वरयवरश्चकारंवावर्गप्रथमे
भ्यःपदांतेभ्यःपरःशकारःस्वरयवरेषुपरेषुछकारंवाप्नोति। वाक्छूरः वाक्शूरः॥षट्छ्यामाः॥षट्श्यामाः
तच्छेतं। तच्श्वेतं। तष्टुप्छुतं। तष्टुप्शुतं॥ ७॥तेभ्यएवहकारःपूर्वचतुर्थेनवा॥तेभ्यएववर्गप्रथमेभ्यःपदांते

भ्यःपरोहकारःपूर्वचतुर्थवाप्नोति। वाग्घीनः।वाग्हीनः॥ ७॥पररूपंतकारोलवटवर्गेषु॥तकारःपदांतो
लेवटवर्गयोश्चपरयोःपररूपमाप्नोति॥तल्लिंगं। तल्लं। तच्छत्रं। तट्टीकं। तड्डीनं। ७। चंशेतेकारःपदांतः
शेपरेचत्वामाप्नोति॥तच्छ्लक्ष्णं॥ ७। डणनाःह्रस्वोपधास्वरेहिः डणनाह्रस्वोपधास्वरेहिःपदांता।ह्रस्वो
पधाःस्वरेपरेहिःस्युः। कुहुत्रासकृगण्णत्रापवन्नत्रा॥ ७॥ नोऽंतश्चयोःशकारमनुस्वारपूर्वंनकारःपदांत
श्चछयोपरयोःशकारमापद्यते। पूर्वस्यचानुस्वारः।मेहांस्तरुः।महांस्थुडति॥धुट्परेषेषुना।महान्त्स
रुः॥ लेलं।नकारःपदांतोलेपरेलमापद्यते।अनुस्वारहीनंच॥महल्लाभः॥ ७॥जझञशकारेषुञका
रं। नकारःपदांतोजझञशकारेषुपरेषुञकारमापद्यते॥महाञ्जनः।महाञ्झषः॥महाञ्ञकारः।महाञ्
शांतं॥ ७॥त्रिनैवा। नकारःपदांतोशेपरोहं वाप्नोति महाञ्छूरः महाञ्च्छूरः महाञ्शूरः॥ ७॥ डढ
णपरस्तुणकारं॥नकारःपदांतोडढणघोषुपरेषुणकारमाप्नोति। महाण्डिंभः। महाण्ढोकते। महार्ण
कारः॥ ७॥मादनुस्वारंव्यंजने।मकारःपदांतोव्यंजनेपरेऽनुस्वारमाप्नोति। त्वंसाधुः॥ ७। वर्गेतद्वर्गो

पंचमंवामकारःपदांतोवर्गेपरेतद्वर्गपंचमंवाप्नोति॥ त्वंकारः नद्वारः पुरयां पुहम्मां॥७॥ इतिश्रीमेरु
तुंगसूरिरचितायांबालावबोधवृत्तौचतुर्थःसंधिः॥ पद १६॥ विसर्जनीयश्चेछेवापरेशमाप्नोतिकश्चं
ट्टं। कश्छेट्टो॥७॥ टेठेवाषं। विमग्रीष्टवाठेपरेषमाप्नोति॥ कष्टकारः॥७॥ नथेवासंविसर्ग्रीस्रवाथेवा
परेसमाप्नोति। कस्तत्र। करुमति॥७॥ करवयोर्जिह्वामूलीयंनवा॥ विसर्गःकरवयोःपरयोर्जिह्वामू
लीयंवाप्नोति क स्याकबलः कःखलः॥७॥ पफयोरुपध्मानीयंनवा। विसर्गोःपफयोःपरयो
रुपध्मानीयंवाप्नोति। कल्पक्षः कःपक्षः। कल्फलेकः फालं शिट्परेषेषुतवेःत्सरुः॥७॥ शेषेसे
वावापररूपंविसर्गःशषसेषपरेवाप्नोति॥ कत्शांतः कःशांतः। कष्षंडः कःषंडः। कस्साधुः कः
साधुः॥७॥ उमकारयोर्मध्ये॥ द्वयोरकारयोर्मध्येविसर्गोलत्वमाप्नोति॥ कोऽत्र॥७॥ अघोषवतोश्च
अकारघोषवतोर्मध्येविसर्गउत्वमाप्नोति। कोदेवः॥७॥ अपरोलोपोऽन्यस्वरेयंवा॥ अकारात्प
रोविसर्गोऽन्यस्वरेपरेलोप्यःस्यात्। यंववाप्नोति। कइह। कयिह॥७॥ आभ्योभ्यामेवमेवेस्वरे।

आकारभोझाट्टाभ्यांपरोविसर्गःस्वरेपरेएवमेवस्यात्॥ नाआपः। नायापः। भोअत्र। भोयत्र
॥७॥ घोषवतिलोपं॥ आकारभोझाट्टाभ्यांपरोविसर्गोघोषवतिपरेलोपमाप्नोति। नागताः। भो
यासि॥७॥ नामिपरोरं। धातोर्नामिनःपरोविसर्गोरमाप्नोतिनिरपेक्षः। सुपी। सुनू॥७॥ घोषव
त्स्वरपरः। नामिनःपरोविसर्गोघोषवत्सुस्वरेषुपरेषुरमाप्नोति। अग्निर्यांति। अग्निरत्र॥७॥ रप्रकृ
तिरनामिपरोपि। रेफप्रकृतिर्विसर्गोनामिपरोपि। घोषवत्सुस्वरेषुपरेषुरमाप्नोति। पुनर्यांति पु
नरत्र क्लीबेऽह्नोरेलोपेरेअहरत्र। अहर्गणः। क्लीवेकिं हेदीर्घोहोऽत्र रेषु। अहोरात्रं॥७॥ एषस
परोव्यंजनेलोप्यः॥ एषसाभ्यांपरोविसर्गोव्यंजनेलोप्यःस्यात्। एषचारु सयाति॥७॥ नविसर्जनी
यलोपेपुनःसंधिः। विसर्गलोपेसतिपुनःसंधिर्नस्यात्। कइहभोअत्र॥७॥ रोरेलोपंस्वरश्चपू
र्वोदीर्घः। रोरेपरेलोपमापद्यतेस्वरश्चपूर्वोदीर्घस्यात्। पुनरोत्रिः। पदुरात्रि॥७॥ द्विर्भवेत्स्वरपर
श्छकारः। स्वरात्परश्छकारोद्विर्भावमाप्नोति। गच्छति॥७॥ इतिश्रीमेरुतुंगसूरिरचितायांबा

× क्लीबेऽह्नादरेलोपे। क्लीवलिंगिनपुंसकलिंगिवर्त्तमान अहन्शब्दपरद्विर्भक्तनदूलोपिहूंनदूविसर्ग्रेरकारन
उअनेरघोषवंतअरनिर्भिन्नभूनिईरषामद् ५

लावबोधरत्नोपंचमः संधिः॥पद॥१०॥एवं॥७९॥ ७॥धातुविभक्तिवर्ज्जमर्थवल्लिंगंधातुविभक्तीवर्ज्जयित्वाऽर्थयुक्तंलिंगंस्यात्॥वृक्षः कुंडं॥कुमारी॥८॥तस्मात्परा विभक्तयः॥सिश्१ जस्२ अम्३ औट्४ शस्५ टा६ भ्याम्७ भ्यस्८ ङे९ भ्याम्१० भ्यस्११ ङसि१२ भ्याम्१३ भ्यस्१४ ङस्१५ ओस्१६ आम्१७ ङि१८ ओस्१९ सुप्२० तस्माल्लिंगात्परा स्यादयोविभक्तयः स्युः॥वृक्षः वृक्षौ वृक्षाः वृक्षं वृक्षौ वृक्षान् वृक्षेण वृक्षाभ्यां वृक्षैः वृक्षाय वृक्षाभ्यां वृक्षेभ्यः वृक्षात् वृक्षाभ्यां वृक्षेभ्यः॥वृक्षस्य वृक्षयोः वृक्षाणां वृक्षे वृक्षयोः वृक्षेषु॥९॥पंचादीघुट्स्यादीनांविभक्तीनामादीपंचवचनानिघुट्संज्ञानिस्युः॥ सि। ङ्या। जस्। अम्॥ ॥७॥ जस्शसोर्नपुंसकेनपुंसकलिंगे जसशसोर्घुटौस्तः॥७॥आमंत्रितेसिः संबुद्धिः॥आमंत्रितेर्थेसिः संबुद्धिःस्यात्॥८॥ आगमउदनुबंधःस्वरोदंत्यात्परः॥उकारानुबंध आगमोंऽत्यात्स्वरात्स्यात्॥पयांसि॥९॥ तृतीयादौतुपरादिः॥आगमस्तृतीयादौविभक्तौपरावयवःस्यात्॥सर्वेषां॥७॥इदुदग्निः॥इकारोकारांतःशब्दोग्निःस्यात्॥अग्निं धेनुं॥७॥ ईदूस्त्र्याख्योनदी॥ईकारऊकारांतस्त्रीलिंगंनदीस्यात्॥नद्योवा॥७॥

आश्चद्या॥स्त्रीलिंगआकारःश्चद्यास्यात्॥ङाटा॥७॥अंत्यात्पूर्वउपधा॥अंत्यादूर्णात्पूर्वोवर्णउपधास्यात्॥पंचानां॥७॥व्यंजनान्नोऽनुषंगः॥अंत्याद्व्यंजनात्परोनकारोऽनुषंगःस्यात्विदुषः॥७॥धुट्व्यंजनमनंतरंतानुनासिकं॥अंतस्थानुनासिकवर्ज्जंव्यंजनंधुट्स्यात्॥ २४॥कखगघुचछजझा॥टठडढतथदध॥पफबभा॥शषसह॥७॥अकारोदीर्घघोषवतिलिंगंतोदूकारोघोषवतिभक्तौदीर्घमाप्नोतिआट्यांवृक्षाया॥७॥जसिलिंगंनोऽकारोलोपजसिपरेदीर्घमाप्नोतिदेवाः॥७॥ङसिसस्यचनः॥लिंगंतोऽकारःङसिपरेदीर्घमाप्नोति॥सस्यचनःस्यात्॥देवात्॥७॥ अकारेलोपः॥विभक्तौलिंगस्याकारे कारे सामान्योलोपमाप्नोतिदेवंयः॥७॥ङिसेस्वा॥अकारात्परोङिस—सस्यात्देवैः॥७॥धुटिबहुत्वेत्वे॥अकारोबहुत्ववचनेधुटिपरेएकारःस्यात्॥देवेषु॥७॥ उ॥सिवे॥अकारऊसिर्वेरेएकारःस्यात्॥देवयोः॥७॥ इसिरात्॥अकारात्परोऽसिरात्देवात्॥७॥ डः स्यः॥अकारात्परोऽस्यःस्यात्॥देवस्य॥७॥ टूनटा॥अकारात्परःटादूनस्यात्॥देवेन॥७॥

ङेयः। अकारात्परोङेयः स्यात्। देवाय॥७॥ सेः सर्वनाम्नः सर्वनाम्नः अकारांतात्सर्वनाम्नः परोङेः सेः
स्यात्॥ सर्वस्मै। विश्वस्मै। तीयाद्वा हूतीयस्मै हितीयाय। अथगणः। सर्व। विश्व। उभ। उभयद्। अन्य
अन्यतर। इतर। डतर। डतमत्व। नेम। सम। सिम। पूर्व। पर। अवर। दक्षिण। उत्तर। अपर। अध
राणि॥ व्यवस्थायां। असंज्ञायां स्वं अज्ञातिधनाख्यायां। अंतरं। बहिर्योगोपसंव्यानयो रपुरिदत्
त्यद्। तद्। यद्। अदस्। इदम्। एतद्। एकाकिं। द्वियुष्मद्। अस्मद्। भवति। इत्यसंज्ञायां॥ ७। ङसिः स्मा
त्॥ अकारांतात्सर्वनाम्नः परोङसिः स्मात्स्यात्। सर्वस्मात्॥ ७। ङिः स्मिन्। अकारांतात्सर्वनाम्नः परोङिः
स्मिन्स्यात्। सर्वस्मिन्॥ ७॥ विभाष्येते। पूर्वादेः पूर्वादिनवशाद्वेभ्यः। परोस्मात्स्मिनोर्विभाष्येतेपूर्वस्मात्
पूर्वात्। पूर्वस्मिन्। पूर्वेती। याद्वा। तृतीयस्मात्। तृतीयात्। तृतीयस्मिन्। तृतीये॥ ७॥ सुरामिसर्वनः अका
रांतात्सर्वनाम्नसर्वनः स्त्रीकृतेष्वामिपरेसुरागमः स्यात्॥ सर्वेषां सर्वासां॥ ७॥ जः सर्वइः सर्वइः। अका
रांतात्सर्वनाम्नः परोजससर्वइः स्यात् सर्वे॥ ७॥ अल्पादेर्वा। अल्पादेर्गणात्परोजस इर्वास्यात्।

अल्पे। अल्पाः। अल्पा प्रथमा चरमा। अया तया कतिपया नेमा। अर्द्ध। पूर्वादयश्च। नव॥ ७॥ द्वंद्वस्थाच्च। द्वं
द्वस्थसर्वनाम्नः परोजस इर्वास्यात्। पूर्वोत्तरे पूर्वोत्तरानीयप्रत्यांतपरसार्वनामिककार्यविकल्पश्च— अर्द्ध
र्द्धे। अर्द्धाः। अर्द्धं। अर्द्धे। अर्द्धाः। अर्द्धया। अर्द्धाभ्यां। अर्द्धाभिः। अर्द्धायै। अर्द्धाभ्यां। अर्द्धाभ्यः। ~~अर्द्धस्याः अर्द्ध~~
~~ये हेअर्द्धे हेअर्द्धे हेअर्द्ध — अर्द्धस्याः अर्द्धासां~~ अर्द्धायाः। अर्द्धाभ्यां। अर्द्धाभ्यः। अर्द्धायाः। अर्द्ध —। अर्द्धानां
अर्द्धायां। अर्द्धयोः। अर्द्धासु। हेअर्द्धे। हेअर्द्धे। हेअर्द्ध —॥ ७॥ नान्यत्सार्वनामिकं॥ द्वंद्वस्थस्यसर्वनाम्नोऽन्यत्सा
र्वनामिकंकार्यंनस्यात्। दक्षिणोत्तरपूर्वाणां॥ ७॥ तृतीयासमासेव। तृतीयासमासेमासेचसार्वनामि
कंकार्यंनस्यात्। मासेनपूर्वात्। मासावराः॥ ७॥ बहुव्रीहौ। बहुव्रीहिसमासेसार्वनामिकंकार्यंनस्या
त्। वस्त्वंतरवसनांतराः। अप्राधान्यात्। द्वंद्वस्थाच्चेतिवान॥ ७॥ दिशोवा। दिशांबहुव्रीहौसार्वनामि
कंकार्यंवास्यात्॥ उत्तरपूर्वस्यै उत्तरपूर्वायै॥ ७॥ अर्द्धायाः सिर्लोपः। अर्द्धायाः परः सिर्लोपिमाप्नो
ति। शाला। टोसोरे। अर्द्धायाः टौ सोः परयोरेः स्यात्। शालया। शालयोः —। संबुद्धेश्च। अर्द्धायाः सं

वस्त्वंतरंयेषांते वस्त्वांतराः वसनमंत
रंयेषांतेवसनांतरा वस्त्वांतराश्चवसनां
तराश्च। वस्त्वांतरव
सनांतराः ३

उत्तरस्याश्च पूर्वस्याश्चदिशोर्यदंतरालंसाउत्तरपूर्वादिक् तस्यैउत्तरपूर्वस्यैउत्तरपूर्वायै॥२

बुद्धौरिः स्यात्॥हेमालि॥७॥ह्रस्वोवार्थानांह्रिस्वरांवार्थानांश्रद्धानांसंबुद्धौह्रस्वःस्यात्। हेअंब।हेअ
ब्ब।ह्रिस्वरेतिकिं हेअंबिके। ७॥ह्रस्वरिम्। श्रद्धायाःपरह्रस्वरिमाप्नोति। श्रद्धाले। ७॥डवंति।येयास्यास्यां।श्रद्धा
याःपराणिडवंतिवचनानियेयाम्यासयाम्यथासंख्यंस्युः।मालायै।मालायाः।मालायाः मालायां॥७॥
सर्वेषांनामसर्वनामा।तस्मात्सर्वनाम्नः।सहसुतावन्नतेइतिससवः सहस्यसभावःप्रथमाबहुवचनजस्।इ
रेंदुराजसिइअम् ५ ह्रःपूर्वोयासांताःह्रस्वपूर्वाःसर्वनाम्नस्तुससवोह्रस्वपूर्वाश्च। श्रद्धायाःसर्वनाम्नो
डवंतिवचनानियेयासस्यासयाम्सहसुनास्युः।ह्रस्वपूर्वाश्च।सर्वस्यै सर्वस्याः सर्वस्याः।सर्वस्यां॥७॥द्वितीया
यातृतीयायांवा। आर्थांपराणिडवंतिवचनानियेयाम्यामयाम्सहसुर्नवास्युः॥ह्रस्वपूर्वाश्च द्वितीयस्यै।द्वितीयायै।तृतीयस्यै।तृतीयायै।इत्यादि॥७॥नद्याऐआसासांनद्याःपराणिडवंतिवचनानि।
ऐआस्आसआम्यथासंख्यंस्युः।नद्यै।नद्याः।नद्याः।नद्यां।वध्यै वध्याः वध्याः वध्यां। अलक्ष्णेपुंसैस्त्रि
यैया॥७॥संबुद्धौह्रस्वःनद्या संबुद्धौह्रस्वःस्यात्।हेनदि हेवधु॥७॥आम्ङसोरादिर्लोपंनद्याःप

रवीतिवर्णांतनाधातुपरइडसिऽसुतण्अकारउकारइइसखिपति सखयमिच्छति पतिमिच्छानाम्नआत्मेच्छायांयच्च यट्सऽ
नाम्यतानांयणग्रियन्नाशी० द्विचेक्रीयतेषुयेदीर्घश्रवकूरिच्छंदोलिषी दीर्घखीती सखीपति रतीपतिक्विपःक्विप्र-वट्सु। अस्यवत्तये
यलोपः। येलीपरयीपश्चेदूणइडमिपःयतण्अकारलोप द्वौव्यंजने क्विप्लोपः। पंचमीषष्टीएकवचनं। सुडरातण्अकारउकार
डसोरस्यलोपइरेवुउरोवुस्यात्। अतिस्रेःधेनोः ७। गोश्च। गोःपरयोईसिडसोरस्यलोपः। सात्गोः गोः

एदोङ्यांच से:द्योः॥७॥डिरोसपूर्वः। अग्रेःपरोडिःपूर्वस्वरेणसहओः स्यात्अग्नेो धेनो॥७॥सखिप
त्योर्डिःसखिपत्योर्डिरेव ओः स्यात्। सख्योपत्यो। डसिङसोरुमःसेस्विपतियोपरयोईसिडसोरकारउ
माप्नोति सख्युःपत्युः॥७॥सखीपत्योःसखायंपतिंवेछतःसंस्केःपत्युः॥७॥ऋदंतात्सपूर्वः। ऋकारां
तात्परयोईसिडसोरकारःपूर्वेणस्वरेणसहउमाप्नोति। पितुः। मातुः॥७॥आसोसिलोपश्च॥ऋकारांतस्य
सोपरेआः स्यात्। सिलोपश्च। पिता। माता॥७॥अग्निवच्छसि। सिदंतस्यशसिपरेःग्निवत्कार्यस्यात्पि
तॄन्। अर्डौऋदंतस्यडोपरेअर्स्यात्। नरि। मातरि॥७॥घुटिच। ऋदंतस्यघुटिपरेआर्स्यात्। नरोनरः
मातरंमातरो॥७॥धातोस्तृशब्दस्यारधातोर्विहितस्यतृशब्दस्यकृत्घुटिपरेआरस्यात्। कर्त्तारौ कर्त्ता
रो। कर्त्तारः कुशास्तुनसत्वपुंसिघुटि। क्रोष्टा क्रोष्टारौ। शसादौस्वरेवा। क्रोष्टृ। क्रोष्टुनास्त्रियांच। क्रोष्ट्री।
॥७॥स्वस्त्यादीनांच। स्वस्तृनप्तृनेष्टृत्वष्टृक्षत्तृहोतृ पोतृप्रशास्तृशब्दानांघुटिआर्स्यात्। स्तसारौ। नप्ता

ऋदंतअंतेयस्य सत्तदंत तस्मात् ऋदंतात्स अग्निर्वअग्निवत् उपमानेवत् वत्प्रऽ

रौ॥७॥आचनसंबुद्धौ। ऋदंतस्यसंबुद्धौआर्आचनस्यात्। भ्रातरेवहेकर्त्तः॥७॥हस्वनदीश्रद्भ्यसिर्लोपं एयः
परःसंबुद्धिःसिर्लोपिमाप्नोति। हेदेव,हेउपकुंभ हेनदी। हेश्रद्धे। एनश्च॥७॥आमिवत्॥ एयःपरआमिनुराग
मःस्यात् देवानां। अग्नीनां॥धेनूनां॥पितॄणां।नदीनां।वधूनां। शालानां॥७॥ त्रेस्त्रयश्च। त्रेरासिपरेत्रयादे
शेनुधस्यात्॥त्रयाणां संबंधीके। प्रियत्रीणां॥७॥चतुरः चत्वारश्शब्दस्यामिपरेनुःस्यात्। चतुर्णां षष्टीकि
अतिचतुरां॥७॥संख्यायाः ष्टयांतायाः षकारनकारांतायाःसंख्यायाःआमिपरेनुःस्यात्। षण्णांपंचानां।
आत्वेपि॥अष्टानां॥७॥कनेश्चनसश्शसोर्लुक्। कनेःषनांतसंबंधिनोर्जसश्शसोर्लुक्स्यात्। कनि॥षट्पंच॥७॥
नियोडिराम्। नियःपरोडिराम्स्यात्नियां ग्रामण्यां॥पद्॥७७॥ इतिश्रीमेरुतुंगसूरिरचितायांबालावबो
धव्याकरणेप्रथमःपादः। एवंपद। १९६॥ ७॥ ः॥श्री॥ ॥न सखिषादावग्निः सखिशब्दषादौस्वरेऽग्निर्नस्या
त्। सख्या सख्यै। समासेऽग्निवत्॥प्रियसख्यो॥ ७ पतिरसमासे॥पतिशब्दोषादिपरेसमासेग्निर्नस्यात् प
त्या।पत्ये।असमासेकिं।गोपतिना॥ ७॥स्त्रीनदीवत्तु। स्त्रीशब्दोनदीवत्स्यात्। स्त्रियै स्त्रीणां। ७ स्त्रा

रव्यानियुवोवामि।स्त्रीलिंगेऽयुवूस्थानिनोऽमिपरेवानदीवत्स्यातां। श्रीणां। श्रियां। भ्रूणां। भ्रुवां॥७५॥
ह्रस्वाश्चाडवति। स्त्रीलिंगेह्रस्वइदुदेवइयुवूस्थानिनोचडवतिपरेवानदीवत्स्यातां। प्रियबुद्धे प्रियबुद्धयो
धेन्वै धनवेश्रियेऽश्रियै। अतिभ्रुवै। अतिभ्रुवे। पुसेस्त्रियेवा॥७६। नपुंसकात्स्यमोर्लोपोनचतदुक्तं नपुं
सकात्स्यामार्लोपःस्यात्। तयोःस्यमोश्चपरयोरुक्तंकार्यंनस्यात्। पयःनत्॥७७।अकारादसंबुद्धेर्मुश्च
अकारांतान्नपुंसकात्स्यमोर्लोपोमुश्चस्यादसंबुद्धेः। कुलं। स्वं। असंबुद्धेःकिं हे।कुंड॥७८। अन्यादेरमनुः
अन्यादिपंचशब्देभ्यः क्लीबेस्यमोर्लोपःतुरागमश्चस्यात्॥अन्यतरत्इतरत्। कतरत्। हेकतमत् निषेधात्
एकतरं॥७९॥ ॐशीग् सर्वस्मान्नपुंसकात्ओंशीमाप्नोतिकुंडेपयांसि॥८०॥ जसःशसोःशिःसर्वस्मा
न्नपुंसकाज्जसःशसोःशिःस्यात्। कुलानि। पयांसि॥८१॥ धुट्स्वराद्घुटिनुःधुडंतात्स्वरांताच्चनपुंस
काद्घुटिपरेनुःस्यात्। पयांसि गोरक्षिपद्मानि----॥८२॥ नामिनःस्वरेनाम्यंतनपुंसका
त्स्वरेपरेनुःस्यात्। वारिणी।८३।अस्थिदधिसक्थ्यक्ष्णामँनंतष्टादेरेषांनाम्यंतानांनपुंसकानामंतष्ट

सांतश्चमहच्चसांतमहंती नयोसांतमहंतो षष्ठीकद्ववनस्यउचांनउयवाषष्ठीकवचनस्डिवंतयेयायास३ सोभनाश्रायो
जेषुसरस्सतानिषांपिसंपिसरांसि३ सोभनाश्रायोजनस्यतत् तस्यसंबोधबुद्धिहेसुश्चय १मंत्रितोस्यअंतश्चअसमय
अंतसोच अंतसःवमेजनस्य हृदंनसंतंतस्यश्रंत्वसत्वच
दिस्वरेऽनुस्यात् अरुर्द्विषदंघ्रि सक्थ्नो अत्यक्ष्णा॥८४।भाषितपुंस्कंपुवद्वाऽनाम्यंतानांनपुंसका
नामंतस्यादिषितपुंस्कंविशेषणरूपंनाम्यंतंनपुंसकंटादिस्वरेवापुंवत्स्यात्। मृदुनेमृदवेव स्त्रा
य॥८५॥दीर्घमामिसतो॥नाम्यंतंलिंगंसनावामिपरेदीर्घमाप्नोति।वारीणां।धेनूनां पितॄणां॥८६॥
नांतस्यचोपधायाः। नांतलिंगस्योपधायासनावामिपरेदीर्घःस्यात्वंचानां। घुटिवासंबुद्धेर्नांत
लिंगस्योपधायाश्चसंबुद्धेः॥घुटिपरेदीर्घःस्यात्॥राजा सामानि।असंबुद्धेःकिं हेराजन्। सांतमहतो
र्नोपधायाः। सकारांतमहतोर्नस्योपधायाघुटिपरे संबुद्धेर्दीर्घःस्यात्।श्रेयान्। महांतो असंबुद्धेः
हेश्रेयन्॥८७॥अपश्च अपउपधायाघुटिपरेःसंबुद्धेर्दीर्घःस्यान्। आपः नोवा स्त्रोपिस्वेपिसरांसि
असंबुद्धेर्हेशुच्यपू॥८८॥अंत्यसंतस्यचाधातोःसो अंतुश्चस्यदृत्यंतस्याधातोरस्यासंबुद्धेर्सोदी
र्घःस्यात्॥भवान् सुपयागोः भवंतमिच्छनोवान्----वमोषि--जस बाण--बाणंनज
स्यतीतिबाणजं। सोभनंस्वरोयस्याःसासुसिरारूपद्वंगवोवर्धतेयस्य सगोमान्तस्यसंबोधनंहे

षेनेहेगेमनदस्यास्तीतिमंत्रवैनमन्त्रत्या एवं सुशिरा अधातुःकिं बाणजःसंबुद्धो हेगेमन्॥७॥ इन्हन्पूषार्यम्शोव।एषामुपधायाःशोअसंबुद्धोसौवपरेदीर्घःस्यात्। सुदंडीनि॥ १वृणहाणि।सुपूषाणि।स्वर्यमाणिदंडीवृत्रहा।पूषाःअर्यमा।संबुद्धो।हेदंडिन्॥७॥उशनस्पुरुदंशेनेहसांसावनंतःएषामंतो।संबुद्धोसोअनस्यात्।उशना। पुरुदंश अनेहा। संबुद्धो। हेउशना। हेउशन्। नञ्रानिदिस्यानित्यत्वात्तदनिघंतञ्च।सरव्युश्च। सरव्युरंतो। संबुद्धोसोऽग्रहस्यात्।सरव्या॥ संबुद्धो। हेसरवे॥७॥ घुटिवै सरव्युरंतोघुटिपरोएःस्यात्।सखायौ क्लीबेन।सुसरवीनि। ७। दिवउद्यज्ञनेदिवावस्यव्यंजनपरेउत्स्यात् द्युभ्यांद्युगतना।अधिर्वगनद्युगतप्रथस्सोदिवोवस्यसोपरेओःस्यत्द्यौः। हेद्यौः॥७॥ वाम्या।दिवोवस्य अमिपरेवाम्रा। स्यात्द्यौ। दिवं॥७॥युजेरसमासेनुघुटि।युजोधातोरसमासेघुटिपरेनुस्यात् युड युञ्जि।समासेकिं।अश्वयुक॥७॥ऊधस्तादंतिनकारःऊधस्तात्परोघुटिअनुनकाररहितःस्यात्॥ देदत्। जन्ता।तो॥७॥वानपुंसकेऊधस्तात्परोनपुंसकेघुटिअन्तवानकाररहितः।ददति ददंतिकुला

नि॥७॥तुदादिभ्यईकारे। तुदादिभ्योऽादिभ्यश्चपरोन्तईकारेवोनकाररहितःस्यात्॥ तुदतीतुदंतु देसदंतोक्केरन्याकायलोपः तीकुलेभातीभांतास्था पचंती॥७॥हेनेर्हेर्घिरुपधालोपे। हन्नेरुपधालोपेकृतेहस्यघःस्यात्। वृत्रघ्ना॥७॥गोरोघुटि। गोलक्षितोवकारांतस्यघुटिपरेअःस्यात्।गोः द्यावौ॥७॥अम्शसोराः उकारांतस्यअम्शसोःपरयोःआःस्यात्। गां।अतिद्याः॥७॥पंथिमंथिऋभुक्षीण्णंसो। एषामंतःसौपरेआःस्यात्। पंथाः मंथाः।ऋभुक्षाः हेऋभुक्षाः॥७॥अनंतोघुटि॥एषामंतोघुटिअनुस्यात्॥ पंथानौ॥७॥अघुटस्वरेलोपं एषामंतो घुट्स्वरेपरेलोपमाप्नोति सुपथी स्त्रीमथा ऋभुक्षो॥७॥व्यंजनेचैषान्निः।एषांनिरघुटस्वरेव्यंजनेचलोपमाप्नोति। पथः।पथिभ्यां।मंथानमिच्छन् मथीः।मथिगतः॥७॥अनुषंगश्च।कुंचेन् कुंचेरिकानुबंधवर्जस्यच। नुषंगेःघुट्स्वरव्यंजनयोर्लोपमाप्नोति।विदुषः।महत्ता अकुंचेदिति।किं।कुंचः सुकन्भ्यां॥७॥पुंसोऽनशब्दलोपः।पुंसोऽनुशब्दस्यलोपःस्यात्।अघुटस्वरव्यंजनयोः पुंसः पुंभ्यां। ७। चतुरोवाशब्दस्योऽत्वंचतुरोवाशब्दस्याघुट्स्वरव्यंजनयोरुत्वंस्यात्।अनुहौ

चनुरुचानुर्य॥७॥ अनुडुहश्च। अनुडुहोवाशब्स्याघुट्स्वरव्यंजनयोरुलंस्यात्। अनूडुही अनडुह्यौ
॥७॥सोनुः अनडुहःसौपरेनुःस्यात्। अनड्वान्॥७॥ सबुद्धावुभयोर्ह्रस्वः। उभयोश्चनुरनडुहोःसं
बुद्धौह्रस्वःस्यात्। हेप्रियचत्रः। हेअनड्वन्॥७॥अदमःपदेमः अदसपदेसतिविभक्तौदमःस्यात्।
अमुष्मात्। विभक्तौकिंअदःपुत्रः ७॥अघुटस्वरादौसेब्स्यापिवंसेर्वशब्स्योलुं। अघुट्स्वरादौ
येचप्रत्ययेपरेट्सहितस्यापिवंसेर्वस्यालुंस्यात्॥पेवुषः पेवुष्यंविदुषी॥७॥ श्वयुवमघोनांव॥
एषांवस्याघुट्स्वरादौउलंस्यात्। शुनः शुनी मघोनी॥७॥वाहेर्वाशब्स्योवाहेर्वाशब्स्याघुट्स्वरा
दौउः स्यात्॥प्रष्ठौहः प्रष्ठौही॥७॥अंचेरलोपः॥पूर्वस्यचदीर्घः॥अंचेरकारस्याघुट्स्वरादौलोपः
स्यात्॥पूर्वस्यचदीर्घः॥प्रतीचीप्रानीच्यं॥७॥तिर्यङ्तिरश्चियूनितिर्यन्वशब्दोऽघुट्स्वरादौतिरश्चिः
स्यात्। तिरश्चः तिरश्ची॥७॥उदङ्दीचिः उदन्वशब्दोऽघुट्स्वरादौ ~~दिक्यन~~उदीचिःस्यात्॥उदीची॥ औ ११
दीच्यं॥७॥पात्पदंसमासांतः। समासांतःपाब्दोःपुट्स्वरादौपदमाप्नोति एकपदःअसमासांतेपि

पदा॥७॥अवमसंयोगादनोलोपोऽलुप्तवच्चपूर्वविधावमंतसंयोगवर्जलिंगात्परस्यानोकारस्या
घुट्स्वरादौलोपःस्यात्। सवपूर्ववर्ण्णस्यविधोकर्त्तव्येऽलुपूवत्स्यात्राज्ञीदध्नाअवमेतिकिं॥
पर्वणाचर्मणा ७॥ईड्योर्वा॥ओकृतेट्कारेडोवपरेवमंतसंयोगवर्जादनोःकारस्यवालो-
पःस्यात्साम्नी। सामनी राज्ञि। राजनी॥७॥आधातोरघुट्स्वरे धातोराकारस्याघुट्स्वरेलोप
स्यात्। शंरवध्मष्टसोमपाः॥७॥ईदूतोरियुवोस्वरे। धातोरीदूतोर्विभक्तिस्वरेइयुवोस्यातांनियौ
लुवौ॥७॥सुधीः। सुधीर्विभक्तिस्वारइयंप्राप्नोति॥सुधियाः॥७॥भूरवर्षाभूर पुनर्भूः। भूर्वर्षाभू
पुनर्भूवर्जोविभक्तिस्वरेउवंप्राप्नोति॥भुवौ। मित्रभुवौ। अवर्षेत्यादिकिं। वर्षाभोपुनर्भूः॥७॥अनेका
क्षरयोस्वरसंयोगाद्यौ। अनेकाक्षरलिंगयोरीदूतोर्द्वातोरसंयोगात्परयोःसतोर्विभक्तिस्वरे
द्यौस्यातां ग्रामण्यौ यवक्यौ। पत्यि। एकाक्षरयोःनियः। लुवःसंयोगात्। यवक्रियौ। कटभुवौ॥७॥
भ्रूश्वातुवत्। विभक्तिस्वरेभ्रूर्द्यौतुवत्स्यात्॥भ्रुवा॥७॥स्त्रीचा। विभक्तिस्वरेस्त्रीधातुवत्स्यात्स्त्रि

यत्रअंतिस्त्रियो॥७॥ वामश्रासोः।आमश्रासोःपरयोःस्त्रीधातुवत्स्यात्तत्।स्त्रियांस्त्री॥७॥ भवतोवादे
रुत्वंसंबुद्धौ।भवतोवादेरवयवस्यसंबुद्धौवाउत्वंस्यात्तंहेभोः। हेभवन्॥७॥अव्ययसर्वनाम्नःस्वरा
दंत्यात्पूर्वोऽक्ः।अव्ययानांसर्वनाम्नांचांत्यात्स्वरात्पूर्वोऽक्स्यात्।कश्चबहुलं।उच्चैकैःयुष्मकाभिः
त्यादेश्चपचत्तिकिं।अज्ञातेकुत्सितेचैवेसंज्ञा योमनुकंपने।तद्युक्तनीतावत्मत्वेहस्वेवाच्येचकःस्मृतः।
वृक्षक॥७॥कप्रत्ययेस्त्रीकृताकारपरेपूर्वोकारइकारं।स्त्रीकृताकारपरेकेपूर्वोऽकारइकारमाप्नोति
सर्विका।कारिका॥७॥पद॥५६॥ इतिश्रीमेरुतुंगसूरिरचितायांबालावबोधवृत्तौद्वितीयःपादः॥७॥
युष्मदस्मदोःपदंपदात्षष्ठीवधीद्वितीयासप्तवरत्रसो॥षष्ठीचतुर्थीद्वितीयाबहुत्वसिद्धंयुष्मदस्मदोःपदं
पदात्परंक्रमेणवसनसोवाप्नोति। धर्मोयुष्माकंधर्मोवः।धर्मोनः। देवोयुष्मभ्यं।देवोवः। देवोऽस्माभ्यंदे
वोनः देवोयुष्मान्। देवोवः देवोस्मान्। देवोनः॥७॥ वाम्नौद्वित्वेषष्ठ्यादिद्वित्वसिद्धंयुष्मदस्मत्पदंपदा १२
त्परंक्रमेणवाम्नौवाप्नोति। र्मोयुवयोः।धर्मोवां गौर्युवाभ्यांगौर्वांगौरावां। गौर्नौ॥७॥ त्वन्मदोरेक

त्वेतेमेत्वामावुद्वितीययायां।षष्ठीचतुर्थीएवत्वेसिद्धंत्वदमदोःपदंपदात्परंक्रमेणतेमेवाप्नोति।द्वितीयायांत्वेकत्वेवा
त्वामामौस्तेवागौस्तेंगौर्मत्यंगौर्मेगौस्त्वांगौस्त्वागौर्मां गौर्मा॥७॥ नपादादौ। पादस्यादौयुष्मदादेः।पदमेतानां
देशान्नाप्नोति।वीरोविश्वेश्वरोदेवोयुष्माकंकुलदेवता साएवनाथोभगवान् अस्माकंपापनाशनः॥७॥ चादियोगेच
चादिनायोगेयुष्मदादिपदमेतानादेशान्नाप्नोति।गौरत्वच।गौर्मत्वच।अहावाह एवा।आमंत्र्येपूर्वो साधोत्वंपातु
एदस्मदास्त्वद्मदीत्वया।अतिमाभिः॥७॥युवावौद्वित्वेवाचिपु।द्वित्वस्थयोर्युष्मदस्मदोर्विभक्तौयुवावौस्यातां।अत्वा
वाभिः।विभक्तौकिं युष्मासुत्र॥७॥आम्॥ओवाग्।युष्मदादिभ्यःपरोऽसओश्चआमस्यात्त्वां आवां॥७॥आन्
शसः युष्मदादिपरस्यशसआन्स्यात्।युष्मान्।अतिमान्॥७॥त्वमहंसौसविभक्त्योः।युष्मदस्मदोःसौसविभ
क्त्योःत्वमअहमस्यातां। त्वं अहंअतित्वंअत्यहं॥७॥यूयंवयंजसि।युष्मदोस्मदोर्जसिसविभक्त्योर्यूयंवयंसौस्या
तां यूयंअतिवयं॥७॥तुभ्यंमह्यंङयि।युष्मदस्मत्प्राप्नोति।सुधिया॥७॥भूरवर्षाभूरपुनर्भूः।भूर्वर्षाभूपुनर्भूव
र्जौविभक्तिस्वरेउवंप्राप्नोति।भुवौ।मित्रभुवे।अवर्षेत्यादिकिं।वर्षाद्वौपुनर्भूः॥७॥अनेकाक्षरयोस्त्संयोगादूर्ध्वो
अनेकाक्षरसंगयोरीदूतोर्द्वीतोरसंयोगात्परयोःसतोर्विभक्तिस्वरेद्वौस्यातां। यामप्यो।यवक्।पिसि ए।

काक्षरयोः।नियः।लुवः संयोगात्।यवक्रियो।कटधुवो॥७॥ भूर्धातुवत्। विभक्तिस्वरेभूर्धातुवत्स्यात्
भुवा॥७॥स्त्रीच।विभक्तिस्वरेस्त्रीधातुवत्स्यात्स्त्रियः॥अनिस्त्रियो॥७॥वामश्शसोः।अमश्शसोःपरयोः
स्त्रीधातुवःस्यात्॥स्त्रियां।स्त्री।स्त्रियः स्त्री॥७॥भवतोवादेरुत्वंसंबुद्धौ॥भवतोवादेरवयवस्यसंबुद्धौ
वाऽत्वंस्यात्हेभोः॥हेभुवन्॥७॥अव्ययसर्वनाम्नस्वरादेस्यात्पूर्वोऽक्ः।अव्ययानांसर्वनाम्नांच।
यात्स्वरात्पूर्वोऽकस्यात्। कश्चबहुलं उच्चकैः युष्मकाभिः। त्यादेश्च। कस्यबहुलंयथाभिधानंहि पच
तकिं।अज्ञातेकुत्सितेचैवसंज्ञायोमनुकंपने। तद्धुकनीतावल्पत्वेह्रस्वेवाच्येवकः स्मृतः दृषकः॥७॥
कप्रत्ययेस्त्रीकृताकारपरेपूर्वोऽकारइकारं।स्त्रीकृताकारपरेकेपूर्वोकारइकारमाप्नोति।सर्विका
कारिका॥७॥पद॥५६॥इतिश्रीमेरुतुंगसूरिरचितायांबालावबोधवृत्तौद्वितीयःपादः॥७॥ युष्म
दस्मदोःपदंपदात्षष्टीवर्थीद्वितीयासुवरनसौ॥षष्टीचतुर्थीद्वितीयाबहुत्वसिध्दंयुष्मदस्मदोःपदं
पदात्परंक्रमेणवस्नसौवाप्नोति॥धर्मोयुष्माकंधर्मोवः।धर्मोनः देवोयुष्मायं। देवोव। देवाःस्मभ्यं
देवोनःदेवोयुष्मान्। देवोवः। देवाःस्मान्।देवोनः॥७॥वाम्नौद्वित्वेषस्यादिद्वित्वसिध्दंयुष्मदस्म

त्पदंपदात्परंक्रमेणयामनोवाप्नोति। चार्थायुवयोः।धर्मोवां। गोर्युवाख्यौगोर्वी गोरावां गोर्नौ॥७॥
त्वन्मदोरेकत्वेतेमेत्वामातुद्वितीयायां।षष्ठीचतुर्थीएकत्वेसिध्दंत्वदमदोःपदंपदात्परंक्रमेणते
मेवाप्नोति।द्वितीयायांत्वेकत्वेवात्वामौ। गोस्तवगोस्ते।गोर्मह्यं गोर्मे।गोस्त्वा।गोस्त्वा।गोर्मा गोर्मा॥७॥
नपादादेः।पादस्यादेर्युष्मदादेः।पदमेतानादेशान्नाप्नोति। वीरोविश्विश्वरोदेवोयुष्माकंकुलदे
वता।सएवनाथोभगवान् अस्माकंपापनाशनः॥७॥चादियोगे॥च।त्यादिनायोगेयुष्मदादि
पदमेतानादेशान्नाप्नोति॥गोस्तवच। गोर्मम्च।आह।वाह एवा।आमंत्र्येपूर्वे॥साधोत्वांपातु॥७॥
एषांविभक्तावंतलोपः।युष्मदादीनामंदीनामंतस्यविभक्तौलोपःस्यात्। एकत्वेयुष्मदस्मदोस्त्वद्
मदीत्वया।अतिमाभिः॥७॥युवावौद्विवाचिषु। द्वित्वस्थयोर्युष्मदस्मदोर्विभक्तौ युवावौस्यातां अ
त्यावाभिः विभक्तौकिं।युष्मत्युत्रः॥७॥अम्। आवाम्। युष्मदादिभ्यः परोऽसओश्चआम्। स्यात्त्वं
आवौ॥७॥ आनृशसः। युष्मदादिपरस्यशसआनस्यात्। युष्मान्। अतिमान्॥७॥त्वमहंसौ
सविभक्तौ।युष्मदस्मदोः।सोसविभक्तौः त्वम्अहम् स्यातां॥ त्वं। अहं। अतित्वं। अत्यहं। सूत्र

यूयंवयंजसि। युष्मदोस्मदोर्जसिसविभक्त्योर्यूयंवयौस्यातां। यूयंअतिवयं ७॥ तुभ्यंमह्यंजयि
युष्मदस्मदोर्ङयिसविभक्त्योस्तुभ्यंमह्यंचस्यातां। तुभ्यं। अतिमह्यं॥ ७॥ तवममङसि। युष्मदस्म
दोर्ङसिसविभक्त्योस्तवममौस्यातां। तव। अतिमम॥ ७॥ अत्यंचम्यंद्वित्वे। युष्मदादित्वर्जापं
चमीअतस्यात्। त्वत्। अस्मत्। अन्यावत्। द्वित्वेयुवाभ्यां॥ ७॥ भ्यसभ्यं। युष्मदादिपरश्चतुर्थी
स्यसअभ्यमस्यात्। युष्मभ्यं अतिमभ्यं। मामाकंयुष्मादिपरःसामाकमस्यात्। युष्माक अ
स्मानावक्षाणानां॥ अस्माकं सामर्कि अतित्वयां॥ ७॥ एत्वमस्थानिनिअनादेरिनिस्यादौ
एषामंतस्यएत्वंस्यात्। त्वया आवयोः। अतित्वयि ७॥ आत्वंव्यंजनादौ। अनादेरिनिव्यंज
नादौएषामंतस्यात्वंस्यात्युवाभ्यां। अतिमासुरेः रेशब्देव्यंजनादौआत्वंप्राप्नोति। राः अति
राभ्यांकुलाभ्यां। ७॥ अष्टनः सर्वासु। अष्टनः सर्वविभक्तिषु। आवास्यात्प्रियाष्टाः अष्टसु
अष्टासु॥ ७॥ ओतस्माज्जसश्शसोः तस्मादष्टनः कृताकारात्परयोर्जसश्शसोः औस्यात्॥ १४
अष्टौ अष्टौतस्मात्किं अष्टा। ७॥ अर्वन्नर्वतिरसावनञ्। अनञ्अर्वन्सिवर्जप्रत्ययेव

त्स्यात्। अर्वतौ। अर्वती। सौ। अर्वाअनञ्किं अनर्वाणौ॥ ७॥ सौचमघवान्मघवावा। मघ
घनश्शब्दः। सौउषेचप्रत्ययेवामघवत्स्यात्। मघवा। मघवान्। मघोनी मघवती॥ ७॥ जराजरा
स्वरेवा। विभक्तिस्वरेजराजरस्वास्यात्। अतिजरसौ। अतिजरौ॥ ७॥ त्रिचतुरोः स्त्रियांतिसृचतसृ
विभक्तौ। स्त्रीलिंगेवर्त्तमानयोस्त्रिचतुरोर्विभक्तौतिसृचतस्रौस्यातांतिसृभिः सुतिसा। प्रियच
तसृ॥ ७॥ तौरंस्वरौतौतिसृचतस्रौविभक्तिस्वरेरंप्राप्नुत। तिस्रः। चतस्रः॥ ७॥ ननामिदीर्घा। स
नावामिपरेएतौदीर्घनाप्नुतः। तिसृणां। चतसृणां॥ ७॥ नृवान्चेः सनावामि। परेवादीर्घमाप्नोति॥ १५
नृणां। नृणां॥ ७॥ त्यदादीनामविभक्तौ त्यदादीनामंतस्यविभक्तौअकारःस्यात्॥ त्यौ। अप्रा
धान्यान्यात्प्रतितदौ॥ ७॥ किंकःविभक्तौकिमकःस्यात्के॥ ७॥ दोःद्यर्मः त्यदादीनांदस्य
द्वित्वंजविभक्तौमःस्यात्॥ इमौ। अदेः किंद्वौ॥ ७॥ सौसः त्यदादीनांदस्यासौपरेसःस्यात्। य्रसौ
७॥ तस्यच। त्यदादीनांतस्यसौपरेमःस्यात्स्यः॥ गौणत्वात्। प्रियस्यत्॥ ७॥ इदमियमयंपुंसि
इदमसौपरेस्त्रियांइयमपुंसिचायमस्यात्। इयंस्त्री। अयंना। नपुंसके इदंकुलं॥ ७॥ अद्व्यंज

नेनक्। अकवर्जइमदमव्यंजनादिस्यादौआत्स्यात्। आभ्यां।अनक्भिः।इमकैः।टौसोरनं।अग्व
र्जइदमष्टोसोः परयोरनःस्यात्। अनेन।अनयोः।अकि।इमकेन॥७॥ एतस्यचात्वादेशेद्वितीया
यांचैनः। एतस्यइदमश्चटौसोर्द्वितीयायांचात्वादेशेएनःस्यात्। एतंगनय।अथोएनंदेहि
अनेनभूर्दत्ता। अथोएनेनादत्ता। इत्यादि। ७॥ तस्माद्भिर्भिरातस्माकृताकारादिदमःपरोभि
र्भिरस्यात्। एभिः।अकितु इमकैः। ७॥अदमश्च। अग्वर्जाददसः परोभिर्भिरूस्यात्॥अमी
भिः अनकि अमुकैः॥७॥सोर्वोसिलोपश्च। अदसोऽतस्यसोपरेभ्योः सिलोपश्चस्यात्॥असौ।
असकौगोणत्वात्। अत्यादा॥७॥उत्वंभात्। अदसोमात्परस्यवर्णमात्रस्यउवर्णोअनुस्यात्।
अमुष्मै।अमूं॥७॥एद्बहुतेत्वौ। अदसोमात्परस्यबहुतेर्निष्पन्नएतईत्स्यात्। अमी॥७॥अपांभे
दः।अपांविभक्तिभेदःस्यात्अद्भिः। छाविरामव्यंजनादिघनडुन्नहिवंसीनांच। विरामिव्यंज
नादिषुचानड्वाहनहवत्सामंतस्यदः स्यात्। अनड्वद्भ्यां।उपानत् विद्युत्तायेन।अनड्वद्भ्यां॥७॥अ
सिध्वसोश्च। एतयोरंतस्यविरामेव्यंजनादिषुचदःस्यात्उषाश्चत्। पर्णवद्भ्यां॥७॥छहशषछां

नेजादीनांडःहेशषछांतानामिजादीनांदांतस्यविरामव्यंजनादिषुडःस्यात्। मधुलिट्। विद्भ्यां।षट्भ्
ह्यप्रादृदेवेट्। यज।सृज।मृजाराजावाज्। भ्रस्जाव्रश्च। पपिव्राजः॥७॥ दादेर्हस्यगः लिंगस्यदादेर्ह
स्यविरामव्यंजनादिषुमःस्यात्गोधुक्गोधुग्भ्यां॥७॥चवर्गदृगादीनांच। टवर्गीतानांदृत्सइत्यादी
नांचविरामव्यंजनादोगःस्यात्। वाक्। श्रीभाग्भ्यां। दृक्। दृग्दृशदृक्षदृक्षूष्णिहऋत्विज्अ
स्रज्॥७॥मुहादीनांवा॥ एषाविरामव्यंजनादौवास्यात्। मुक्मुग्। मुट्।मुक्।मुह्।द्रुह्।स्निह्।नश
॥७॥हचतुर्थीतस्यधातोस्तृतीयादेरादिचतुर्थत्वमकृतवत्। धातोर्हचतुर्थीतस्यतृतीयादि
रेकस्वरावयवस्यविरामव्यंजनादौऽआदिचतुर्थत्वंस्यात्। तच्च।कृतवत्। निघुट्। ज्ञाननुभ्यां॥
गर्हृप्। अक्षतवक्षिगोधुक्॥७॥सनुषाशिषोरः। एतयोरंतस्यविरामव्यंजनादौरःस्यात्। सनुभ्यां
ऽआत्मभ्यां॥७॥दृरुरोरीरुरौधातोः। दृरुरोर्विरामव्यंजनादौयथासंख्यंईरूरौस्यातां। गीः भू
र्षु॥७॥ऊन्हःसः अहन्नूढांतस्यविरामव्यंजनादौसस्यात्। हेदीर्घाहः अहोभ्यां॥७॥संयोगां
तस्यलोपः संयोगांतस्यलोपः संयोगांतस्यविरामव्यंजनादौलोपःस्यात्। विद्वान्। पुंसु॥७॥

संयोगादेर्धुटः। संयोगादिर्धुटोविरामव्यंजनादेर्लोपःस्यात्। साधुतट्। साधुमय्यौ। राज्ञस्येवऽकृ
सस्यलोपोदाहरणं। कटविकीः॥७५॥ लिंगांतनकारस्य। लिंगांतनस्यविरामव्यंजनादेर्लोपःस्या
त्। सखाराजभ्यां॥७६॥ नसंबुद्धेर्लिंगांतेनस्यसंबुद्धेर्लोपोनस्यात्॥ हेराजन्। कीबेवाहेसामा
हेसामन्॥७७॥ नसंयोगांतावालुप्तवच्चपूर्वविधौनाकारसंयोगांतौपूर्ववर्णस्यदीर्घादिविधौक
र्तव्येलुप्तावप्यलुप्तवत्स्यातांराजभ्यांविद्वान्॥७८॥ इसुसःदोषाघोषवतिरः। इसउसंतस्यदोस्
शब्दस्यचघोषवतिपरेरःस्यात्। सर्पिर्भ्यां। धनुर्भ्यां। दाभ्यां। घोषवतिकिं। दोषु॥७९॥ धुटांतृती
यः। सामान्यघोषवतिधुटांतृतीयःस्यात्। नदिद्भिः। मज्जंति॥८०॥ अघोषेप्रथमः। अघोषेपरेधु
टांप्रथमःस्यात्। षट्सु। इच्छति॥८१॥ वाविरामेविरामेधुटांप्रथमस्तृतीयोवास्यात्। वाक्। वाग्।
रेफसोर्विसर्जनीयः। रेफसकारयोर्विसर्गःस्यात्। गीः। पयः। मुनसु। धूर्षु। गीर्षू॥८२॥ विरामव्यंज
नादावुक्तंनपुंसकात्स्यमोर्लोपेपि। विरामेव्यंजनादौचयदुक्तंकार्यंनपुंसकात्सरयोःस्यमोर्लोपि
पितत्स्यात्। सुवाक्। सुपथि सुद्युभ्यांचनुः। नचाइदं॥पद॥६४॥" इतिमेरुतुंगसूरिरचितायांबालाव
बोधव्याकरणेतृतीयः पादः॥८३॥ अव्ययीभावादकारांताद्विभक्तीनाममपंचम्याः। अकारांतादव्ययीभा
वात्समात्पंचमीवर्जविभक्तीनांअमादेशःस्यात्। उपकुंभं। पंचम्यां। उपकुंभात्। गोण्यात्। प्रियोपकुंभं॥८४॥ वा
तृतीयासप्तम्योः। अकारांतादव्ययीभावात्परयोस्तृतीयासप्तम्योरमावास्यात्॥ उपकुंभं। उपकुंभेन॥
उभकुंभं। उपकुंभे॥८५॥ अन्यस्मान्नुक्। अकारांताद्योन्योऽव्ययीभावस्तस्माद्विभक्तीनांनुक्स्यात्। उ
पनदि। अधिन्यदृन। अव्ययाच्च। अव्ययाद्विभक्तीनांनुक्स्यात्। स्वः। च॥८६॥ रूढानांबहुत्वेस्त्रियाम
पत्यप्रत्ययस्यदेशतुल्यनाम्नोक्षत्रियाणांरूढसंज्ञाः। रूढानांबहुत्वे॥ स्त्रियांवविहितस्यापत्य
प्रत्ययस्यलुक्स्यात्। अंगस्यापत्यानि अंगाः। बहुत्वेकिं। आंगः। अस्त्रियांकिं। आंग्यः॥८७॥ गर्गाय
स्कविदादीनांच। गर्गादिविदादीनांबहुत्वेस्त्रियां। विहितस्यापत्यप्रत्ययस्यलुक्स्यात्॥ गर्गाः।
ण्यस्यलुक्। यस्काः। विदाः। अणः॥८८॥ भृग्वत्र्यंगिरस्कुत्सवसिष्ठगोतमेभ्यश्च। एभ्योबहुत्वे
ऽस्त्रियांविहितस्यापत्यप्रत्ययस्यलुक्स्यात्। अत्रेरेयण्। अन्यत्रऋषिभ्योऽण्। भृगवः। अत्रयः॥
अंगिरसः। कुत्साः। वसिष्ठाः। गोतमाः॥८९॥ यतोपेतिभयमादत्तेवा। नपादानंयेभ्यादत्तेति

यस्माद्ग्रंस्याद्यस्मादादत्तेवातत्कारकमपादानंस्यात्॥ग्रामाद्ग्रेर्याति। अग्नेर्बिभेति। गुरोरधीते। क्रिश्ले
षोवधिरपादानमित्यर्थः॥७॥इप्सितंचरक्षार्थानांरक्षार्थधातूनांप्रयोगेइप्सितमनीप्सितंचापादानंस्या
त्। यभ्योचेभ्योगांरक्षति। अहिंहिंस्यस्यंपाति॥७॥यस्मैदित्सारोचतेधरेयतेवातत्संप्रदानं। यस्मैदातु
मिच्छायस्मैरोचतेयस्मैधारयतेवातत्संप्रदानंस्यात्। विप्रायगांददत्ते। तुभ्यंरोचतेदधि। मह्यंगांधारय
ति। दिग्मात्रमिदंबालावबोधफलत्वात्। प्रयास्यस्य॥७॥यआधारस्तदधिकरणं। कर्तुःकर्मणोवा
धारोऽधिकरणंस्यात्। कटेआस्ते। स्वेऽर्केपश्यति॥७॥येनक्रियतेतत्करणं। क्रियायेनक्रियाततत्क
रणंस्यात्। दात्रेणलुनाति॥७॥यत्क्रियतेतत्कर्म कर्त्तायत्क्रियतेतत्कर्मस्यात्। कटंकरोति। स्त्रियोध
र्ममनुशासति॥७॥यःकरोतिसकर्त्ता। यःक्रियांकरोतिसकर्त्तास्यात् उक्तेकर्त्तरि देवदत्तोग्रामंगच्छ
ति। अनुक्तेकर्त्तरि। चैत्रेणगम्यते॥७॥कोरयतियःसहेतुश्च। तमेवकर्त्तारंयःकारयतिसहेतुकर्त्तास्या
त्। मैत्रःकारयति॥७॥तेषांपरमुभयप्राप्तौतेषांषण्णांकारकाणामुभयप्राप्तौसत्यांयत्परंतत्स्यात्॥ १७
ग्रामायदत्वातीर्थंगतःसंप्रदानमेवरक्षंत्यजतिरवगः। कर्मवा॥७॥प्रथमाविभक्तिर्लिंगार्थवचनेलिं

गार्थस्यवचनेप्रथमाविभक्तिःस्यात्। उच्चैःवृक्षःहो॥७॥आमंत्रिणेच। आमंत्रिणेर्थेप्रथमास्यात्॥
हेपुत्र॥७॥शेषा कर्मकरणसंप्रदानापादानस्वाम्याद्यधिकरणेषुशेषा।द्वितीयाद्याः।षट्विभक्तियः
कर्मादिषुषट्स्वार्थेषुक्रमेणस्युः।कर्मणिद्वितीया। करणेतृतीया। संप्रदानेचतुर्थी।अपादानेपंचमी स्वा
म्यादिसंबंधेषष्ठी।अधिकरणेसप्तमी॥७॥पर्यायाद्योगेपंचमी॥ परिअपआङभिर्योगेलिंगात्पंचमी
स्यात्। अपपरिवर्जने। अपग्रामाद्दृष्टोमेघः।परिग्रामाद्दृष्टोदेवः।आङमर्यादाभिविध्योः।आदेशाद्दृष्टो
मेघ॥७॥द्विगितरर्त्तेन्येश्च। एभिर्योगेलिंगात्पंचमीस्यात्। एनोदूरेपंचम्या। पूर्वोग्रामात्।इतरोमैत्रात्
कृतेवनात्।अन्योदेवात्॥७॥द्वितीयैनेन। एनप्रत्ययांतेनयोगेलिंगाद्द्वितीयास्यात्। दक्षिणेनग्रामं
निकषासमयाहाधिगंतरांतरेणातियेननेनेद्वितीया। निकषाग्रामं इत्यादि॥७॥कर्मप्रवचनीयैश्च
कर्मप्रवचनीयैरभिपरिप्रतिःअनुरुपैर्योगेलिंगाद्द्वितीयास्यात्। वृक्षमभियातिगौः।यद्वृक्षंपरि
स्यात्। यद्वृक्षंप्रतिस्यात्। अन्वर्जुनंयोहा।उपार्हंतंध्येयः॥७॥गत्यर्थकर्मणिद्वितीयाचतुर्थीचेष्टाया
मनध्वनि। चेष्टाक्रियाणांगत्यर्थानामध्ववर्जे। कर्मणिद्वितीयाचतुर्थ्यौस्यातां। ग्रामंगच्छति। ग्रामा

ययाति। चेष्टायांक्रि। मनसामेरुंयाति। अनध्वनिक्रि। अध्वानंयाति॥७॥ मन्यकर्मणि। चानादरेप्राणिनि।
मन्यतेप्राणिवर्जेऽनादरेगम्येद्वितीया चतुर्थीस्यातां॥ नत्वानृणंमन्ये। नत्वानृणायमन्ये। अप्राणिनिक्रि
नावादेःप्राणिसंज्ञा। नत्वानावंकाकंवामन्यन्ये॥७॥ नमःस्वस्तिस्वाहास्वधालंवषड्योगे। चतुर्थी॥
एभिर्योगेलिंगाच्चतुर्थीस्यात्। नमोऽर्हद्भ्यः। स्वस्तिनृभ्यंस्वाहाऽग्नयेस्वधापित्रेभ्यः। अलंसमर्थोवाम
ह्लो नह्लायावषड्विट्टायै॥७॥ तादर्थ्येतसौ। इदमिद्योत्यलिंगाच्चतुर्थीस्यात्। यूपायदारुमूत्रायसं
पद्यतेयवागूः॥७॥ तुमर्थाच्चभाववचनः। तुमासमानार्थाद्भाववाचिप्रत्ययांताल्लिंगाच्चतुर्थीस्यात्
पाकायपक्वेयंपचनायवायाति॥७॥ तृतीयासहयोगे। सहार्थेनयोगेलिंगात्तृतीयास्यात्। यथा
सहनयासाकं॥७॥ हेत्वर्थे। हेत्वर्थेवर्त्तमानाल्लिंगात्तृतीयास्यात्॥ धनेनकुलं। अन्नेनवसति॥७॥ कु
सितेनेगे॥ कुत्सितांगेवर्त्तमानाल्लिंगात्तृतीयास्यात्। अक्षाकाणः। पादेनखंज॥७॥ विशेषणे। वि
शेषणेवर्त्तमानाल्लिंगात्तृतीयास्यात्। जटाभिस्तापसमपश्यत्॥७॥ कर्त्तरिच। कर्तृकारकेवर्त्त
मानाल्लिंगात्तृतीयास्यात्। मयाकृतं। कालभावयोःसप्तमी। कालभावयोर्वर्त्तमानाल्लिंगात्सप्त

मीस्यात्। शरद्धिधवले। मेघः। गोषुदुह्यमानासुगतः॥७॥ स्वामीश्वराधिपतिदायादसाक्षिप्रतिभूप्र
सूतैःषष्ठीच। एभिर्योगेलिंगात्षष्ठीसप्तमीचस्यात्। गवांस्वामी। गोषुस्वामी। इत्यादि॥७॥ निर्धा
रणेच। निर्धारणेर्थेवर्त्तमानाल्लिंगात्षष्ठीसप्तमौस्यातां ~~गवांस्वामी गोषुस्वामी इत्यादि ७~~
म्योस्यातां। तृणंक्षत्रियःशूरः। तृषुक्षत्रियःशूरः॥ ७॥ षष्ठीहेतुप्रयोगे। हेतुप्रयोगेवर्त्तमानात्ष
ष्ठीस्यात्। हेर्लिंगात्। अन्नस्यहेतोर्वसति॥७॥ स्मृत्यर्थकर्मणिस्मरणार्थधातुप्रयोगेकर्मणिषष्ठी
वास्यात्॥ मातुःस्मरति। मातरंस्मरति॥७॥ करोतेःप्रतियत्ने। सनोतेरुपांतराधानंप्रतियत्नः। करो
तेःकर्मणिप्रतियत्नेगम्येषष्ठीवास्यात्। उदकस्योदकं। चोपकुरुते॥७॥ हिंसार्थानामक्षेरः। हिं
सार्थधातूनांक्षिरिवर्ज्जानांकर्मणिषष्ठीचास्यात्। चौरस्यचौरंवारुजति। दास्यादासींवाऽऽमयते
अक्षेरः किं। चौरंक्षरयति॥७॥ कर्तृकर्मणोःकृतिनित्यं। कृत्प्रयोगेकर्तृकर्मणोर्नित्यंषष्ठीस्या
त्। नवाग्निका। अपांस्रष्टा। नोभयोर्हेतोरुक्तेनेतरेणाग्रामजात्वया॥७॥ ननिष्ठादिषुनिष्ठादिप्रयो
गेकर्तृकर्मणोःषष्ठीस्यात्। मयाकृतं। उदनंभुक्तवान्रुक्रुवन्। शंतुड्। आतड्। क्वन्सकानकि॥

ड्यङ्ड्। नृनृउदंतेणकच। अव्ययावलुर्थानिष्टादयः॥५॥षडोणोने। विभक्तिनेपरेषडोणःस्यात्। षण्णां
॥५॥मनोरनुस्वारोधुटि। धुटिपरेऽनंत्यऽनंत्ययोर्मनोरनुस्वारःस्यात्। पुंसः। देवाः। अनंत्ययोः
किं। नृनउछति॥५॥वर्गेवर्गांतिःअनंत्योऽनुस्वारोवर्गेपरेवर्गस्यांतःस्यात्। शङ्कुंता।स्वम्पि॥५॥
नवर्गश्चटवर्गयोगेचटवर्गौ॥अनंत्यस्तवर्गयोगेऽन्ये चवर्गटवर्गौस्यात्।आंतरतम्यात्।म श्चवर्गटवर्गयो
ज्जति। राज्ञः टवर्गयोगे। षण्णां।अञ्झति॥५॥नामिकरपरः प्रत्ययविकारागमस्थोऽनंत्यः॥सर्तु-
विसर्जनीयषांतरोप्यनंतरापिषत्वमाप्नोति।अग्निषु।वाक्षु।गीषु। विकारस्थःएष। आगमस्थः।स-
र्वेषांतुविसर्जनीयषांतरः।धनूषि। सुपीःषु।सप्पिषु॥५॥रष्टवर्णोयोनोणमनंत्यस्वरहयवक-
वर्गपवर्गांतरोपि। रेफषकारऋवर्णोभ्यःपरोऽनंत्यनकारःस्वरहयवकवर्गषवर्गांतरोप्य-
नंतरोपिणत्वमाप्नोति॥तीर्णा। नृणांवृणां। स्वाद्यंतरः नरेण। अर्हेणा आर्येणा। पर्वणा। अर्केण-
मूर्खेण। दर्प्पेण। रेफेणा अनंत्यः किं। दक्षान्॥५॥स्त्रियामादा।स्त्रियांवर्त्तमानादकारांतलिंगा १९
दाप्रत्ययःस्यात्।अजा। एडका॥५॥नदाद्यंचूवाद्यंतसखीनांतेभ्यईः।नदादिअबूवाहऽऊआ

नसञ्ञक्रसखीनांतोयोलिंगोभ्यःपरईःस्यात्। नदीमेही।अनु। ग्रावी।धाहाःप्रेहीहीऽपदी
इदांता।अन्स्। विदुषी।अन्। पचंती।भ्रूकर्वी।सखि।सखी। नांत। दंडिनी। राज्ञी।इतोक्वीधू
त्वी।५॥इकारेस्त्रीकृतेलोप्यःस्त्रीकृतेइकारेअकारोलोप्यःस्यात्। नटी॥५॥स्वरोहस्वोनपुंस
के। नपुंसकेवर्त्तमानःस्वरोह्रस्वःस्यात्। सोमपं।मनानि। यवलुअतिरि।अतिनुकूलंगोरग्रधानस्या
त्स्यस्त्रियामादादीनांचेनिह्रस्वः। चित्रगुः।अश्वघ्नः। निष्को विः।अतिकरभोरुः॥५॥पद।५२॥
इतिमेरुतुंगसूरिरचितायांबालावबोधवृत्तौचतुर्थःपादः। नाम्नांसमासोयुक्तार्थः।नाम्नांयुक्ता
र्थःसमासस्यात्ततोन्यद्वाक्यं॥५॥तस्यालोप्याविभक्तयः।तत्स्थायुक्तार्थमात्रस्थाविभक्तयो
लोप्याःस्युः। नीलोत्पलंलघुचिन्नकं। ठेकालः॥५॥प्रकृतिश्चस्वरांतस्य।स्वरांतलिंगस्यविभक्तिपुरुष
तासुप्रकृतिःस्यात्॥गांगतः गोगता संधिस्यात्देवेंद्रः॥५॥ व्यंजनांतस्ययुत्सुभोःसमासेव्यंजनां
तलिंगस्यविभक्तिषुलुप्तासुसुभोरिर्यदुक्तंकार्यंतत्स्यात्॥विद्वद्गवि: गोधुगाधयः॥५॥पदसु
स्याधिकरणेविशेयःकर्मधारयः॥समासेदेपदेविशेषणंविशेष्येतुल्यविभक्तिकेस्ताः।सक

द्विग्रोरहंननोट्

र्मधारयोज्ञेयः। नीलोत्पलं। छिन्नप्ररूढः। दीर्घस्त्रीविशेषणंपूर्ववाच्यं। शार्ङ्गीचश्यामा। शार्ङ्गीशा
र्ङ्गा। क्वचिदुपमानंपरं। पुरुषव्याघ्रः॥७॥संख्यापूर्वोद्विगुरित्रिज्ञेयः। कर्मधारयः। संख्यापूर्वो
द्विगुरुज्ञेयः॥पंचपूली॥७॥तत्पुरुषावुभौ॥उभौद्विगुकर्मधारयौतत्पुरुषौज्ञेयौ। द्वन्द्वः महाराज
जः। तत्पुरुषस्त्वादट्॥७॥विभक्तयोद्वितीयाद्यानाम्नापरपदेनतुसमस्यंतेसमासोद्विज्ञेयस्तत्पुरु
षः सच्चयत्रसमासेद्वितीयादिविभक्तयःपरपदेनसमस्यंतेततपुरुषोज्ञेयः। सुखप्राप्तःमासोनः
गोहितं॥संबपनितः। राजपुरुषः॥७॥याशुष्कः। गतक्रांतुकृष्टग्लानगताद्यर्थैप्रथमादिभिःसम
र्थैः। अतिषद्धः। अवक्लेकिलंचनं। पर्यध्ययनः। निष्कोशांबि। तथाकुब्रह्मअविप्रइत्यादयः॥७॥
स्यातांयदिपदेहेतुदिवास्युबहून्यपि॥तान्यन्यस्यपदस्यार्थेबहुव्रीहिःयत्रसमासेहूबहूनिवा
पदान्यन्यपदस्यार्थेसमस्यंतेसेबहुव्रीहिर्ज्ञेयः॥आरूढवानरोयंवृक्षः। कृतकटः॥दत्तभोज
नः। नष्टलोकोदेशः। चित्रगुः बहूदका। बहुपदेपि। मत्तबहुगजंवनं॥तथात्रिदशः। आसन्नद
शादयःसपुत्रः॥७॥विदिक्कथा। विदिगअभिधेयोबहुव्रीहिःस्यात्। दक्षिणपूर्वा॥७॥द्वंद्वःस

आसन्नादशायेषांतेआसन्नदश
नवैकादशवा २

मुच्चयोनाम्नोर्बहूनांवापियोभवेत्। यत्रसमासेद्वयोर्बहूनांवानाम्नांसमुच्चयःसद्वंद्वःस्यात्चेत्रामैत्रौ
आम्रधवपलाशाः इतरेतरोयंवाकूत्वंच। पीठछत्रोपानहंसमाहारः॥७॥अल्पस्वरतरंतत्रपूर्वं। तत्रद्वंद्वे
यदल्पस्वरंतत्पूर्वंस्यात्। पूक्षन्यग्रोधं। लघ्वक्षरं। असरिवद्दंतंस्वराद्यकारांतंच। शरऋीर्षं।अग्नीषो
षोमौ। असखिवि।सुतसुखायोवायुतोयं। अस्यश्रस्त्रं। क्वचिन्नं। तंडुलकिण्वेहिपददेन्यत्रशंखदुंदुभि
वीणाः॥७॥यच्चार्द्धिनंद्वयोःद्वंद्वेयत्पूज्यंतत्पूर्वंस्यात्। देवदैत्यौ॥क्वचिन्नाकाकमयूरौ॥७॥पूर्ववाप्यंभ
वेद्यस्यसोऽव्ययीभावोवदृष्यते। यस्यसमासस्यवाच्यंपूर्वंस्यात्। सोव्ययीभावः अधिन्वत्। उपकुंभं।म
ध्येवनं। तथा। केशाकेशि। दंडादंडीत्यादिः॥७॥सनपुंसकलिंगंस्यात्। सोऽव्ययीभावोनपुंसकंस्या
त्। पारेगंगं॥७॥द्वंद्वैकत्वंतथाद्वंद्वस्यैकत्वंनपुंसकंस्यात्हस्वश्चं॥आराशस्त्रि॥७॥तथाद्विगोः
द्विगोरप्येवत्वंनपुंसकंस्यात्॥चतुष्पथं। अपात्राद्यदंतादीनांनदादित्वात्संचपूली॥७॥पुंवद्भाषित
पुंस्कानूडपूरण्यादिषुस्त्रियांतुल्याधिकरणे॥स्त्रियांवर्त्तमानोभाषितपुंस्कोविशेषणरूपऊडंत
वर्जशब्दःस्त्रियामेकार्थेपूरण्यादिवर्जेपदेपरेपुंवत्स्यात। दीर्घश्चाला। शोभनभार्यः। गौरजंघः।

त्रिदशत्रिदशाः

आयोवश्चेन। यतेभाषितंपुंस्कंकिं। द्रोणीभार्यः।अनूङ्किंकरभोरुभार्यः।अपूरण्यादिषुकिं। कल्याणी पंचमारात्रयः। कल्याणीप्रियः॥७७॥ संज्ञापूरणीकोपधास्तुन। संज्ञापूरणीकोपधाःपुंवन्नस्युःदत्ता भार्यः। पंचमीभार्यः।पाचिकाभार्यः।कर्मधारयसंज्ञेतुपुंवद्भावोविधीयते। पूर्वप्रतिषेधबाधकोयंद त्तभार्यापंचमभार्यापाचकभार्या॥ ७८॥आकारोमहतःकार्यस्तुल्याधिकरणंपदे। महतस्तुल्याधिक रणेपदेपरआकारःकार्यःमहादेवः—तस्यन। महद्भूतः। ग्राह्मी।नस्यतत्पुरुषेलोप्यव्याख्यानोवि शेषःनयःसंबंधिनिसमासेनोलोप्यःस्यात्। असवर्णेःअघोषाः।अकार्कः॥ ७९॥स्वरेक्षरविपर्य यः नञः समासेस्वरेपरेक्षरविपर्ययःस्यात्। अनजंअनजाभूः॥ ७७॥काःकन्। कुशाङ्कस्यतत्पु रुषेस्वरेकस्यात्। कदश्वंतत्पुरुषेकिंक्रोष्ट्रादेशः॥ ७७॥काल्विषदर्थेःक्षे ईषदर्थेवर्त्तमानकोस्तत्पु रुषेकुशाङ्कस्यपुरुषेपरेकावास्यात्॥कापुरुषः। कुपुरुषः।अल्पेको—कवो—कदु—क्व॥ ७७॥ योका रोस्त्रीवृत्तौह्रस्वोक्वचित्॥ ईश्चआश्चस्त्रीक्षतौसमासेक्वचित्। ह्रस्वोस्यातां। रेवतीमित्रः।मालभा रिणीस्त्री। इष्टकवितां। ह्रस्वस्यदीर्घतासमासेक्वचिद्ह्रस्वस्यदीर्घःस्यात्। दात्राकर्णः विश्वामि

अजानां—भा व अनजनवि द्यंतेअजायस्यां भुविसाअनजा भूः २)

दात्राकारोकर्णोयस्यसदात्राकर्ण— विश्वंमित्रमश्वसविश्वामित्र।)

त्रः। प्रावृट्॥ ७७॥अनव्यविसृष्टस्तुसकारंकपवर्गयोः।अव्यवर्जस्यविसर्गः। कखपयोसकारमात्रो तिः।अयस्कल्पं।अयस्कल्पं।अयस्काम्यति। पयस्यात्रं। पयस्कामः॥ १॥ास्करः।अव्ययस्यापि।पुरस्कर्तुं न मस्कर्तुं। नमित्यदुष्कृतं। धनुःखंडं।सर्पिष्कंनं। धनुषः खंडधनुष्खंडं॥ ७७॥ इतिश्रीमेरुतुंगसूरिरचि तायां बालावबोधवृत्तौपंचमःपादः॥ पद॥ २९॥ ॥ ब्राह्मणपत्येषष्ठ्यंताद्ब्राह्मोपत्येर्थेबाइणप्रत्ययो स्यात्। पंडोरपत्यंवा॥ ७७॥ण्यगर्गादेर्ग्रणात्यौत्रादावपत्यर्थेण्यःस्यात्। गर्गस्यात्। गर्गपत्यंवृद्धं गार्ग्यः।वात्स्यौत्रादौकिं।गार्गिः।अनंतरेपि। पाराशर्यः॥ ७९॥कुंजादेरायेनण्स्यतः। कुंजादेर्ग णात्यौत्रादावपत्येआयनण्स्यात्। दंताण्यश्वाबहुत्वेस्त्रियांकौंजायन्यः। कौंजायन्यौ। बहुत्वेकौं जायनाः स्त्रियांकौंजायनाः। नडादेरायनणोचैनाडायणः॥ ७७॥ अश्वादेरेयणस्त्रीविहितआईउ तिभ्योऽत्रिवृत्स्त्रिद्विस्वरेदंनादिभ्यश्चपत्येर्थेएयण्स्यात्॥ शैवेयवैनतेयः सौपर्णेयः। कामंडलेयः यौवनेयः। अत्रेयः। नाभेयः शैभ्रेयः। द्विस्वरेतिकिं। मारीचः। इदंनेतिकिं। दाक्षायणः॥ ७७॥ इण्णतः अयञ्यांना। ब्राह्मोऽपत्यर्थेइण्स्यात्। दाक्षिः।इक्ष्वाकुः दाशरथोऽत्रतस्येदमण्॥ ७७॥ बाह्वादेश्चविधीयते

वाद्देर्गणादपत्येर्थेइण्स्यात्॥ बाहविः॥७॥ रागान्नक्षत्रयोश्चसमूहात्सास्यदेवतातद्देत्यधीतेतस्येदमेदमादेरणिष्यते रागान्॥ कौसुभोनक्षत्रयोगात्॥ षोषमहः समूहात्॥ यौवनंमास्यदेवताजैनः॥ तद्वृत्तिश्छांदसः॥ अधीतेवेदेयाकरणः॥ तस्येदं॥ मार्गोमासं॥ एवमादेः॥ आश्वोरथः॥ इत्यादि॥७॥ तेनदीव्यतिसंसृष्टतरतीकरणवरट्यपिपण्याद्धिल्यान्नियोगाच्च॥ क्रीतादेरायुधादपितेनेतितृतीयांतान्नाम्नोदीव्यत्याद्यर्थेपण्योदिभ्यश्चपरइकणस्यात्॥ आश्विकः दाधिकोभाडं॥ गोपुलिकः शाकटिकः॥ तांबूलिकः॥ पाणविकः॥ दौवारिकः॥ साहस्रिकं वाणिकः॥ आदिशब्दात्कौद्दालिकादयः॥७॥ नावस्तार्यविषाद्ध्येतुलयासंमितेपिचतत्रसाधोयः॥ तृतीयांतान्नावस्तार्यार्थेविषाद्ध्येर्थेतुलयासंमितेर्थेतत्रेनिसप्तम्यंतात्साध्वर्थेयःस्यात्॥ नाव्यंजलं॥ विष्योविरितुल्यं॥ कर्मण्यं॥७॥ ईयस्तुहिते॥ हितेर्थेदूयःस्यात्॥ वत्सीयः॥ हितेवत्सीत्यस्यहितः त्यदीयःअपगवस्य॥ अपगवयाछात्राः कुकवाकुभ्योहितंकुकवाकव्यंपदवधूभ्योहितः वधव्योदेशः॥ गोभ्योहितंगव्यंधनं॥ योन--प्रियोगीउकारस्लोपः॥ त्यदादेः॥ त्यदीयः॥ स्वरादेरादावाकारवृद्धिमतां॥ शेषेर्थे॥ शालायांभवोजातोवाशालीयः॥ औपगवीयाश्छात्राः॥७॥ यदुगवादितः॥ उवर्णांतादूवा

कौसुंभेनरक्तंकौसुंभं॥ पुष्पेणबद्धंयुक्तेनयुक्तंपौषेत्तिष्यपुष्ययोर्भाणियलोपः॥ युवतीनांसमूहोयौवनं॥ जिनोदेवताःस्यअर्हतोजैनः॥ छंदोवेत्तीतिछांदसः॥ व्याकरणंअधीतेवैयाकरणः॥ तस्येदंमार्गः॥ अश्वैरुह्यतेआश्वः

दिभ्यश्चहितेर्थेयत्स्यात्॥ कुकवाकव्यं॥ पयःवधघोदेशः॥ गव्यंधनं॥ हविष्यास्तंडुलाः॥७॥ उपमानेवतिरुपमानेर्थेवत्स्यात्॥ राजेवराजवत्॥ देवमिवदेववत्॥ त्वयेवत्वद्वत्॥ विप्रायेवविप्रवत्॥ ग्रामादिवत्॥ तस्यवृतद्वत्॥ मथुरायामिवमथुरावत्॥७॥ तत्वोभावेभावेसिध्येत्तलौस्यातां॥ शुक्लताशुक्लत्वं॥ गोतागोत्वं॥७॥ यणचप्रकीर्तितःभावेर्थेयणतलौचस्युः॥ जाड्यंजडता॥ जडत्वं॥ पृथ्वादेरिमनिवा॥ प्रथिमा॥ पृथुता॥ पृथुत्वं॥७॥ तदस्यास्तीतिमंत्वंलीन्॥ तदितिप्रथमांतादस्यास्तीत्यर्थेमन्तवन्तविनद्वन्॥ द्वनियथालक्षंस्युः॥ गोमान्॥ लक्ष्मीवान्॥ तपस्वीमाया॥ संख्यायाःपूरणेडमौ॥ संख्यावाचिभ्यःपूरणेर्थेडंस्यात्॥ असंख्यादिनांनेशेषमश्च॥ एकादशाःपंचमी॥७॥ द्वेस्तीयः द्वेपूरणेर्थेतीयःस्यात्॥ द्वितीयः॥ ~~भेद्वन्~~॥७॥ त्रेष्वन्॥ त्रेःपूरणार्थेतीयःस्यात्॥ त्रेश्चत्वं तृतीयः॥७॥ अंतस्थोडेर्षोः संख्यारंषोरौतोडिपरेथःस्यात्वतुर्थःषष्ठ॥७॥ कतिपयात्कतेःआभ्यांपूरणेर्थेथःस्यात्॥ कतिपयथः॥ कतिथः॥७॥ विंशात्यादेस्तमट् विंशस्यादेः पूरणेर्थेर्थेतमट्स्यात्॥ विंशतितमः॥ विंशः॥ विंशत्तमः विंशः॥७॥ नित्यंशतादेः॥ शतादेःपूरणेर्थेनित्यंतमट्स्यात्॥ शततमः एकलक्षतमः॥७॥ षष्ट्याद्यत्सरात्॥ असंख्यापरात्षष्ट्यादेःपूर

रणेभेनित्यंतमट्स्यात्स्यात्षष्टितमः॥ नवनितमः॥ अनत्यराल्किं॥ एकषष्टः। एकषष्टितमः॥ ७१॥ विभ
क्तिसंज्ञाविज्ञेयावक्ष्यंतेतःपरंतुयेअद्यादेःसर्वनाम्नस्तेबह्वोश्चेवपरास्मृताः॥ वक्ष्यमाणप्रत्ययाः
सर्वनामकार्यंप्रतिविभक्तिसंज्ञास्युस्तेचप्रायोद्यादिवर्जसर्वनाम्नोबह्वोश्चपराःस्युः॥ ७२॥ तत्रेदमि
तत्रविभक्तिसंज्ञेषुपरेषुइदमःइः स्यात्। इह। इदानीं॥ ७३॥ इदीरथोरेतेन्॥ रथोः परतइदमकमेण
एतइन्स्यातांएतर्हि॥ इत्थं॥ ७४॥ तेषुलेतदकारलोपः। तादिषुप्रत्ययेषुएतदकारतामाप्नोति। अतः अत्र
तेषुकिं। एतथा॥ ७५॥ पंचम्यास्तसपंचम्यंतादद्यादिसर्वनामबहुभस्तत्स्यात्॥ सर्वतः यतः बहुतः आ
हाग्अहेरधोआमेतः हाग्रूहोः सार्थाद्धानः वृक्षादवरोहति॥ ७६॥ त्रःसप्तम्याःसप्तम्यंत्रीत्रः स्यात्
येत्र। बहुत्र॥ अद्यादिभ्यस्तस्। आदितः अग्रतः॥ ७७॥ इदमोहः। सप्तम्यंतेदमोहः स्यात्॥ ७८॥ किमः
सप्तम्यंताकिमोहः स्यात्। कुह॥ ७९॥ अतकुत्र। सप्तम्यंताकिमोतस्यात्॥ किमश्चकुत्र। तहोः कुः
तहोःपरयोः किमः कुः स्यात्। कुतः। कुहः॥ ८०॥ कालेकिंसर्वयदेकालेभ्यएवदा॥ एभ्यःकालेस २३
प्तम्यंतेभ्योदाः स्यात्। कदा। सर्वदा। यदा। एकदा। अन्यदा॥ ८१॥ इदमोर्ह्यधुनादानीम्। इदमःकालेऽ

र्थसप्तम्यं। तर्हिअधुनादानीमः स्यः। एतर्हि। अधुना। इदानीं॥ ८२॥ दादानीमौतदःस्मृतौ। तदःका
लेर्थेसप्तम्यंतात्दादानीमौस्मृतौतदा। तदानीं॥ ८३॥ सद्या। आद्यानिपात्यंते॥ सद्यसआद्याःशब्दःकालेर्थे
निपात्यंतेसमानेहनिसद्याः॥ अस्मिन्नहनिअद्यपेवमन्येपि॥ ८४॥ प्रकारवचनेतुथासर्वनाम्नोआद्यादेःप्रका
रेकोथाःस्यात्। सर्वथा। यथा। तथा। संख्यायाधा। एकधाद्विधाएवमन्येपि॥ ८५॥ इदंकिंभ्यांथमुःकार्यः
॥ इदम्किम्भ्यांप्रकारेकोथमःकार्यः। इत्थं। कथं॥ ८६॥ आख्यातान्वृतमादयः। आख्यातादन्यस्माच्च
तमादयोनिपात्यंते। द्विबहुषुप्रकृष्टेतरतमौआढ्यतरः। आढ्यतमः। किंत्याद्येकारव्ययेभ्योऽसत्वेतमा
किंतरांकिंतमां। अस्तितरांअस्तिमा। पूर्वाह्णेतरां। पूर्वाह्णेतमां। उच्चैस्तरां। उच्चैस्तमां। गुणादिष्टेयंसौ
वार्पाटष्टःपटीयान्पटुतरत्यादेश्चप्रशस्यरूपः। एवंतिरूपः। वेयाकरणरूपः। दृषदत्समासैकत्मा
देरुपयोः। एवंविकल्पपटुदेश्यः। पटुदेशीयः। नाम्नोनिंद्येपाशोः। कविपाशः। भूतपूर्वेवरद्। आढ्यवरः
षष्ठ्यारुप्यश्च। चैत्ररूप्योगोः। चैत्रवरीभूः। बहुल्यार्थात्कारकादिष्टानिष्टेशसभूरिशः। स्तोकशसंख्ये
कार्थाभ्यांदीप्सायांद्विशः कृत्वसर्थाः। संख्यायावारेकृत्वस्। पंचकृत्वः। द्विस्त्रिचतुर्भ्यःसुच्। द्विर्द्विर्भुंक्तेवि

कारोच्चेवाभक्त्यास्थादनयोर्वामयट्। स्वर्णमयंपात्रं। भक्ष्याच्छादनयोः। मोदूः। सूपः कार्षासंवासः। त्रण
एकस्वरान्नित्यंमृन्मयंअभूत्तनट्टावेकत्वस्तिषुचिः शुक्लीकरोति। नीलीभवति। नीलीस्यात्। नीनीसंपद्यते
समाना। रूश्वक्षुश्वेतोरहो। रजसोसक्तकूचौ। उन्मनीकरोतिविवेतीभवतिविरजीस्यात्। अरीकरोति वश
करोति। वाल्योस्यात्। कर्मभस्मसात्करोति। भवतीत्यादि। स्वाम्यर्थादायते। राजसात्करोतिरेयेत्राच। देवत्रा
स्यात्। प्रमाणान्मात्रट्। हस्तमात्रंएवमन्येपि॥७॥समासांतगतानांवाराजादीनामदीतना। समासस्थो
तेस्थितानांराजादीनामत्। प्रत्ययांतनतास्यात्। देवराजः। व्यूहः। अग्निसख्यः। अत्रराजादिगणः॥७॥तेर्विंश
तेरपि। विंशतेस्तेर्डानुबंधप्रत्ययेलोपःस्यात्। एकोनविंशाः॥७॥इवर्णावर्ण्ययोर्लोपःस्तरेप्रत्ययेयेच
इवर्ण्णावर्ण्ययोस्तद्धितेस्वरेयेचपरेलोपःस्यात्। आत्रेयः। नादेयीदाक्षिः। गांगेयः। तुल्यः। अल्पयानामंत्य
स्वरादेः। पोनःपुनिकः। नस्तुक्वचित्। क्वचिद्यथालक्षंनस्यलोपःस्यात्। व्यहक्वचिदुपधायाः। आन्हिकः॥७॥
उवर्णस्तोत्वमापाद्यः। उवर्ण्णस्तद्धितस्वरेयेचपरेउत्वमापादनीयः। औपगवः। वधव्यः। एयेकद्वास्तुल्यु
प्यते। कद्रूवर्जस्योवर्ण्णएयेपरेलुप्यते। कामंडलेयः। अकद्वाः। किं। कद्रवेयः। एवंपांडवेयाः॥७॥ कार्यावा

वावादेशावोकारोक्रयोरपि। उंकारोकारयोस्तद्धितस्वरेयेचपरे। वश्चावोकार्यौ। औपगवः। गर्ग्यो ना
व्यं॥७॥वृद्धिरादौसणे॥णानुबंधेनद्धितेपरेस्वराणादौस्वरस्यवृद्धिःस्यात्। आत्रार्। आभार्। ऐ
औवृद्धयः। दक्षिः कार्ष्ण्यः। ऐंद्रः। शैवं। उत्तरपदस्यापि। पूर्ववार्षिकं। उभयपदस्यापि। सौभाग्यं। एव
मादिः। नयोः पटाद्योर्वृद्धिरागमः। इहनिषेधोविधिश्चणानुबंधेनद्धितेपसमीपयोर्यवयोसमीपेस्वर
स्यावृद्धिर्नस्यात्। किंतुयवयवयोरादौक्रमेणोत्तरतस्यादौ। एतौवृद्धिः। आगमःस्यात्। वैयसवं सौ
व। द्यो समीपेकिं। दध्येधिः। दारादीनांचापदाद्योरपि। द्यौत्वं। दौवारिकः। सौवस्तिकः॥७॥इत्याचार्यश्रीगुरुतुं
गसूरिरचितायांबालावबोधवृत्तौषष्ठस्तद्धितः पादः संपूर्णः॥६॥ एवंसर्वपदं॥६॥॥श्रीश्रीमदं
चलगच्छेश्रीमहेंद्रप्रभुसूरयः। श्रीमेरुतुंगसूरीशास्तत्पादांबुजषट्पदः युगत्रयेंदुसंख्याष्टनेनशि
क्षानुकंपया॥ वृत्तिर्बालावबोधाख्यानिर्मितास्तोलबाह्य। संघे रत्नाकरेःकोप्यत्रबालानामवबुद्धये
तत्पूर्वमवगम्यैषादौर्ग्य सिंहीततःपरं॥३॥श्लोकाग्रातानिचत्वारिंशन्नवत्यधिकानिच॥वर्णाश्चोषेति
संख्ययं वृत्तौवर्णनिरीक्षणात्॥ पूर्वप्रति संवत् १४०३ वर्षेमार्गसिरे वदि १२ सोमे बालावबोध

Digitized with financial assistance from the
Government of Maharashtra
on 11 June, 2017

वृत्तिःसिद्धा॥सर्वत्र्यां श्लोक ४९३ वर्ण ८ एवंसर्वाक्षरसंख्या १०९७८४॥ ॥९२॥ ॥०॥